

Regional konkurrenceevneredegørelse 2010

Regional konkurrenceevneredegørelse 2010

Regional konkurrenceevneredegørelse 2010

Redaktionen afsluttet 19. oktober 2010

Publikationen kan bestilles hos:

Rosendahls-Schultz Distribution

Herstedvang 10

2620 Albertslund

Telefon: 43 22 73 00

Fax: 43 63 19 69

E-mail: Distribution@rosendahls-schultzgrafisk.dk

www.rosendahls-schultzgrafisk.dk

Publikationen kan også hentes på

Erhvervs- og Byggestyrelsens hjemmeside

www.ebst.dk

Oplag

1000 stk.

Pris

Publikationen er gratis

ISBN

Trykt udgave: 978-87-91340-18-5

Elektronisk udgave: 978-87-91340-27-7

Design og tryk

Rosendahls · Schultz Grafisk a/s

Trykt i Danmark, november 2010

Foto

Colourbox.com

Erhvervs- og Byggestyrelsen

Center for regional udvikling

Vejlsøvej 29

8600 Silkeborg

Tlf: 35 46 60 00

ebst@ebst.dk

www.regionalt.dk

Indholdsfortegnelse

	FORORD.....	5
	Vækstufordringen	6
1.	VELSTAND, PRODUKTIVITET OG ARBEJDSUDBUD.....	9
	Velstand	9
	Produktivitet.....	10
	Arbejdsudbud.....	12
	Erhvervsfrekvens	13
	Arbejdstid	15
2.	ET FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED	17
	Ledighed	17
	Beskæftigelse.....	20
	Mobilitet	22
	Voksen- og efteruddannelse.....	23
	Den regionale erhvervsstruktur.....	24
	Demografisk modvind.....	25
3.	UDDANNELSE.....	27
	Ungdomsuddannelse	27
	Praktikpladser.....	31
	Videregående uddannelser.....	32
	Rammevilkår for uddannelse	36
4.	INNOVATION, FORSKNING OG UDVIKLING.....	39
	Innovative virksomheder.....	39
	Omsætning fra nye varer og tjenesteydelser	41
	Patenter og varemærker	42
	Private investeringer i forskning, udvikling og innovation.....	44
	Rammevilkår for innovation, forskning og udvikling	44
	Offentlige investeringer i FoU	45
	Innovative og højtuddannede medarbejdere i regionerne.....	46
	Samspil om innovation.....	47
	Adgang til risikovillig kapital.....	50
5.	IVÆRKSÆTTERE	53
	Nye virksomheder	53
	Nye virksomheders overlevelse.....	54
	Eksport i nye virksomheder.....	55
	Nye vækstvirksomheder.....	56
	Rammevilkår for iværksættere	58
	Rådgivning og vejledning	59
	Iværksætterkompetencer	60
	Iværksætterkultur.....	61
	Uddannelse i iværksætteri	62
	Adgang til højt kvalificeret arbejdskraft.....	63
	Finansiering.....	64
	APPENDIKS 1 – METODE	67

FORORD

Danmark er et velstående land, men de seneste ti år har den økonomiske vækst været lav sammenlignet med mange andre lande. Det skyldes blandt andet, at produktivtetsvæksten i alle danske regioner har været betydeligt lavere end OECD-gennemsnittet. Hvis den udvikling fortsætter, vil Danmark på sigt ikke være blandt verdens rigeste lande.

Den globale økonomiske krise har skærpet vækstudfordringen. I hele landet er der forsvundet godt 180.000 private arbejdspladser siden 2008. Den stigende ledighed har berørt alle regioner i stort set samme omfang. De seneste måneders udvikling har dog været forholdsvis positiv og tyder på, at ledigheden har toppet i de fleste regioner – på et betydeligt lavere niveau end der var udsigt til.

Regeringen har sat som mål, at Danmark i 2020 skal være et af verdens ti rigeste lande. Det kræver, at danske virksomheder får gode og konkurrencedygtige betingelser for at skabe vækst og nye arbejdspladser. Regeringen har allerede taget en række initiativer for at styrke vilkårene for vækst og vil fortsætte vækst- og reformkursen fremover. Det langsigtede mål er at skabe erhvervsvilkår i Danmark, der kan måle sig med de bedste i Europa.

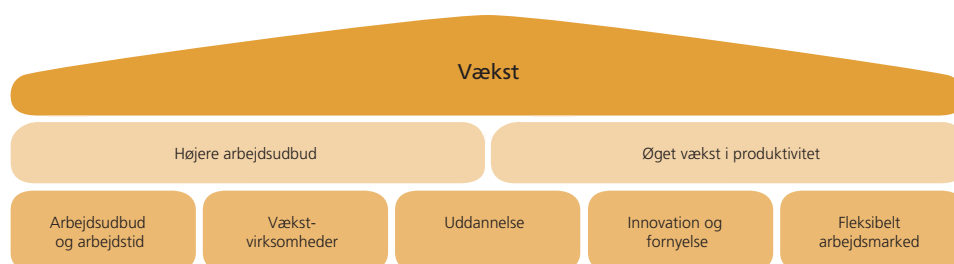
Regeringen ønsker at skabe vækst og fremgang i hele landet. Det er målet med den nye strategi *Danmark i balance i en global verden*, som regeringen offentliggjorde i efteråret 2010. Regeringen kan ikke løfte denne opgave alene. Det kræver også en målrettet indsats af de regionale og lokale aktører, som er tilpasset de særlige styrker og svagheder, der kendetegner den enkelte region.

I Konkurrenceevneredegørelsen gør regeringen hvert år status over Danmarks konkurrencekraft sammenlignet med de øvrige OECD-lande (senest i *Konkurrenceevneredegørelse 2010*). Formålet med *Regional konkurrenceevneredegørelse 2010* er – med udgangspunkt i indikatorerne fra den nationale konkurrenceevneredegørelse – at gøre status over regionernes konkurrencekraft med særlig fokus på de områder, hvor de regionale vækstfora kan bidrage til at styrke rammevilkår og præstationer. Det gælder især uddannelse, vækstvirksomheder samt fornyelse og innovation. På alle disse områder har de danske regioner et fornuftigt udgangspunkt, men står også over for store udfordringer, hvis der skal skabes fornyet vækst og fremgang i den private sektor.

Vækstudfordringen

Danmark er blandt de mest velstående lande i verden målt på BNP pr. indbygger, men vi har mistet terræn de seneste ti år, hvor den økonomiske vækst i alle danske regioner har været betydeligt lavere end i udlandet. De fem rigeste OECD-lande har i dag et gennemsnitligt BNP pr. indbygger, der er ca. 25 pct. højere end i Danmark.

Regeringens Vækstforum har i efteråret 2010 identificeret en række udfordringer, der skal overvindes for at få gang i væksten i Danmark igen.¹ Regional konkurrenceevne-redegørelse 2010 har fokus på udfordringerne vedrørende produktivitet, arbejdsudbud, uddannelse, vækstvirksomheder samt fornyelse og innovation. Redegørelsen belyser – med udgangspunkt i indikatorerne fra den nationale konkurrenceevnerede-gørelse – regionernes status på de nævnte områder og udviklingen de seneste år. I det følgende sammenfattes redegørelsens vigtigste resultater.²

Svag produktivitetsvækst

Styrket økonomisk vækst i de danske regioner kan principielt skabes på to måder, enten ved at vi arbejder ”klogere” og dermed skaber mere værdi per arbejdstime (produktivitetsvækst), eller ved at vi øger arbejdsudbuddet. Den fremtidige demografiske udvikling med flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder betyder, at der er grænser for, hvor stort et vækstbidrag der kan forventes at komme fra et øget arbejdsudbud. Derfor skal væksten i de danske regioner primært komme fra en øget vækst i produktiviteten.

Når velstanden i Danmark det seneste årti er vokset forholdsvist langsomt sammenlignet med andre rige lande, er det fordi danskerne ikke i samme grad som i udlandet er blevet bedre til at skabe værdi pr. arbejdstime. De seneste ti år er produktiviteten i samtlige danske regioner, selv blandt dem som har klaret sig bedst, vokset betydeligt langsommere end OECD-gennemsnittet. Den svage produktivitetsvækst har i kombination med forholdsvis høje lønstigninger forværret Danmarks lønkonkurrenceevne over for udlandet betydeligt.

Som følge af den svage regionale produktivitetsvækst er det i dag kun i Region Hovedstaden, at produktivitetsniveauet er betydeligt større end OECD-gennemsnittet. Produktiviteten i Region Hovedstaden er dog kun gennemsnitlig sammenlignet med hovedstadsregioner i andre lande. I Region Midtjylland er produktiviteten under OECD-gennemsnittet, mens de tre øvrige regioner er på niveau med OECD-gennemsnittet.

¹ Ti udfordringer for vækst, Regeringens Vækstforum (september 2010).

² Hovedparten af de data, som præsenteres i redegørelsen, kan findes i Erhvervs- og Byggestyrelsens regionale databank REG. STAT. på styrelsens regionale hjemmeside www.regionalt.dk.

Uddannelsesniveaet er ikke på niveau med de bedste lande

De mest produktive virksomheder er kendetegnet ved at benytte højtuddannet arbejdskraft. Et styrket uddannelsesniveau kan således bidrage til at styrke produktivitetens væksten.

Andelen af unge, som gennemfører (mindst) en ungdomsuddannelse, har været svagt stigende i alle regioner, og på landsplan er det i dag godt 8 ud af 10, der får en ungdomsuddannelse. Alle danske regioner klarer sig bedre end OECD-gennemsnittet, men der er et stykke vej op til de bedste lande.

I alle regioner er der udsigt til, at udviklingen inden for ungdomsuddannelser vil stagnere fremover, hvis ikke de unges uddannelsesadfærd ændrer sig. Den største udfordring er at mindske frafaldet på ungdomsuddannelserne. Langt de fleste unge påbegynder en ungdomsuddannelse, men en del falder desværre fra igen, især på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser – og frafaldet har været stigende i alle regioner.

På de videregående uddannelser har udviklingen været mere positiv. Andelen af unge, som har gennemført en videregående uddannelse, har været stigende i alle regioner de seneste år, og andelen forventes at stige yderligere i fremtiden. Region Hovedstaden er på niveau med de bedste lande i OECD, mens de øvrige regioner ligger noget lavere. Der er fortsat et stykke vej op til den nationale målsætning om, at mindst 50 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse. Særligt i Region Sjælland er det forholdsvis få unge, som ventes at gennemføre en videregående uddannelse.

Behov for mere fornyelse og innovation

Manglende innovation og fornyelse kan være en vigtig forklaring på den lave produktivitetens vækst i Danmark. Danmark ligger således kun i det internationale midterfelt målt på andelen af innovative virksomheder og målt på nye produkters omsætningsandel. Andelen af innovative virksomheder er steget svagt i de fleste regioner, men i alle regioner er det fortsat mere end 6 ud af 10 virksomheder, der hverken har introduceret nye produkter eller processer de seneste tre år.

De private investeringer i forskning og udvikling er betydeligt højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner, men de øvrige regioner har halet ind på Region Hovedstaden.

I alle regioner er andelen af privatansatte med en videregående uddannelse og antallet af personer beskæftiget med forskning og udvikling steget betydeligt, hvilket har styrket virksomhedernes innovationskapacitet. I en række andre lande er uddannelsesniveaet i den private sektor dog fortsat betydeligt højere end i Danmark.

Samspillet om innovation er betydeligt svagere i Danmark end i udlandet. Der er i alle regioner bl.a. behov for at styrke samspillet mellem virksomhederne og deres kunder og leverandører samt mellem virksomhederne og viden- og uddannelsesinstitutionerne.

For få nye vækstvirksomheder

I alle danske regioner etableres der mange nye virksomheder hvert år, og etableringsraten i Danmark er høj sammenlignet med de fleste andre lande.

Når det gælder om at skabe vækst i de nye virksomheder klarer regionerne sig mindre godt, og Danmark ligger fortsat kun i midterfeltet blandt OECD-landene. Det er en udfordring at få skabt mere vækst i de små og mellemstore virksomheder i alle regioner, blandt andet fordi nye vækstvirksomheder typisk er kendetegnet ved at have en højere produktivitet end andre nye virksomheder og derfor kan yde et vigtigt bidrag til at styrke produktivitetsvæksten i Danmark.

Gennemsnitligt arbejdsudbud og demografisk modvind

Den økonomiske vækst afhænger ikke kun af udviklingen i produktiviteten, men også af arbejdsindsatsen. Det samlede antal præsterede arbejdstimer afspejler, hvor mange der deltager på arbejdsmarkedet, og hvor lang tid de arbejder.

I alle regioner er andelen af befolkningen, som er aktive på arbejdsmarkedet (erhvervsfrekvensen), betydeligt over OECD-gennemsnittet. Til gengæld er arbejdstiden blandt de beskæftigede i alle regioner lav sammenlignet med andre lande. Derfor er det samlede arbejdsudbud pr. indbygger i de danske regioner også kun gennemsnitligt set i internationalt perspektiv.

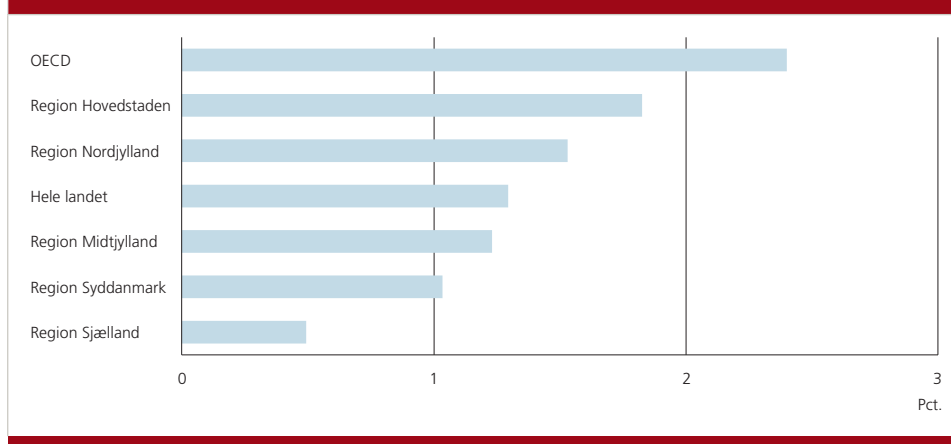
Samtidig er der udsigt til, at den demografiske udvikling i de kommende år – modsat tidligere – vil reducere arbejdsstyrken i alle regioner. Der bliver færre personer i den erhvervsaktive alder og flere personer uden for.

1. VELSTAND, PRODUKTIVITET OG ARBEJDSUDBUD

Velstand

Danmark har en stor vækstudfordring. De seneste ti år har den økonomiske vækst i Danmark været blandt de laveste i OECD-området og betydeligt under OECD-gennemsnittet. Det er alle danske regioner, der haft en forholdsvis lav vækst. Selv Region Hovedstaden, som har haft den højeste vækst de seneste ti år, har klaret sig betydeligt ringere end OECD-gennemsnittet, jf. figur 1.1. I Region Sjælland har væksten været meget beskednen.

Figur 1.1. Gennemsnitlig årlig realvækst i BNP pr. indbygger, 1998-2008

Anm.: Data for hele landet er inkl. kategorien 'uden for regioner' (olieudvinding mv.).
Kilde: Danmarks Statistik og Stat OECD.

Den forholdsvis svage økonomiske vækst har betydet, at Danmark er rykket fra en placering som et af de fem rigeste lande i OECD i 1998 til at være på en 11. plads i 2008 målt på BNP pr. indbygger og korrigeret for forskelle i købekraft landene imellem, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*.

Det regionale niveau for BNP pr. indbygger skal tolkes forsigtigt på grund af pendling. I Danmark er BNP pr. indbygger klart højest i Region Hovedstaden og klart lavest i Region Sjælland, hvilket i høj grad afspejler den forholdsvis store nettopendling fra Region Sjælland til Region Hovedstaden.³ I de tre vstdanske regioner er BNP pr. indbygger lidt under landsgennemsnittet.

Det er regeringens mål, at Danmark i 2020 skal være et af de 10 rigeste lande i verden. Det kræver, at den gennemsnitlige vækst i den samlede produktion på tværs af regionerne igen kommer på niveau med væksten i andre rige lande.

Vækst kan principielt skabes på to måder, enten via vækst i den samlede værdiskabelse pr. arbejdstime – såkaldt produktivitetsvækst – eller via en øget arbejdsindsats. De følgende afsnit ser nærmere på disse to kilder til vækst.⁴

³ BNP opgøres på arbejdsstedet, mens indbyggertallet opgøres på bopælen.

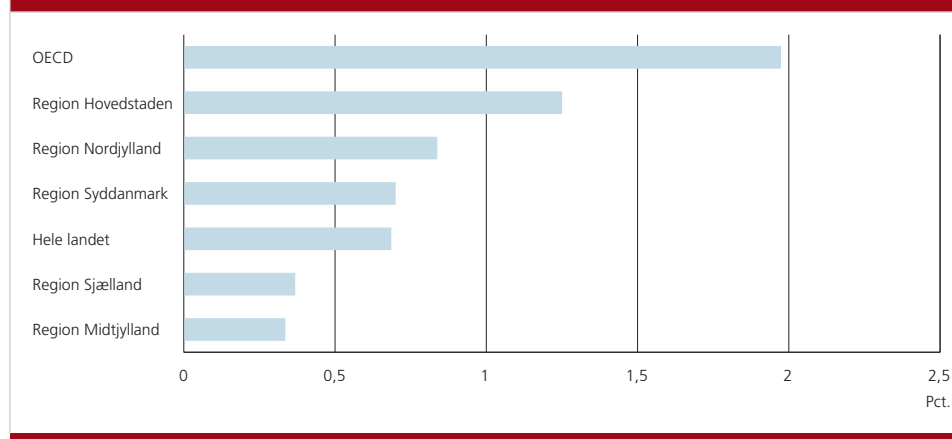
⁴ Danmarks velstand og købekraft afhænger også af bytteforholdet, dvs. prisen på eksporten sammenlignet med prisen på importen. Bytteforholdet har udviklet sig til gunst for Danmark de senere år, primært fordi priserne på it-udstyr er faldet kraftigt.

Produktivitet

Når den økonomiske vækst i Danmark har været betydeligt lavere end i de fleste andre OECD-lande de seneste ti år, skyldes det primært, at produktiviteten – værdiskabelsen pr. arbejdstime – er vokset langsomt i Danmark. Faktisk er det i perioden 1998-2008 kun Italien, der har haft en lavere produktivitetsvækst end Danmark, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*.

Den lave produktivitetsvækst karakteriserer alle fem danske regioner, jf. figur 1.2. Produktiviteten er vokset mest i Region Hovedstaden, som dog også ligger betydeligt under OECD-gennemsnittet i den betragtede periode. Særligt i Region Midtjylland og Region Sjælland har produktivitetsvæksten været svag. Region Nordjylland og Region Syddanmark har oplevet en lidt højere vækst end landsgennemsnittet. Det er umiddelbart svært at forstå, hvorfor produktivitetsvæksten har været lavest i Region Midtjylland. Generelt klarer Region Midtjylland sig godt sammenlignet med de andre regioner målt på uddannelse, iværksætterier samt innovation, forskning og udvikling.

Figur 1.2. Gennemsnitlig årlig produktivitetsvækst, 1998-2008

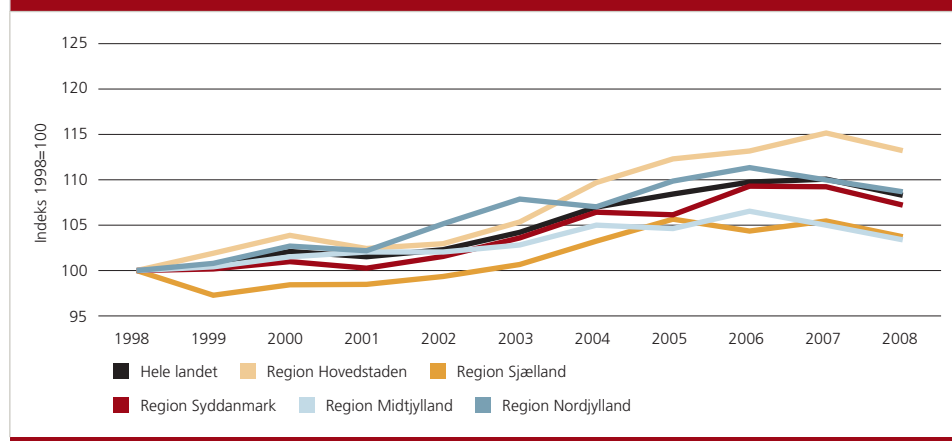

Anm.: Gennemsnitlig årlig vækst i BNP pr. arbejdstime i faste priser. Hele landet er inkl. kategorien 'uden for regioner' (olieudvinding mv.).

Kilde: Danmarks Statistik og Stat OECD.

Især i de seneste år har produktivitsudviklingen været meget svag, jf. figur 1.3. Ingen regioner havde en mærkbar højere produktivitet i 2008 end i 2005, og flere steder var niveauet endda faldet lidt. Fra 2008 til 2009, hvor der kun findes nationale data, var produktiviteten stort set konstant.

Figur 1.3. Årlig udvikling i produktivitet, 1998-2008 (indeks 1998=100)

Anm.: BNP pr. arbejdstime i faste priser. Data for hele landet er fra de regionale nationalregnskaber og kan derfor afvige lidt fra de nationale data i figur 1.2.

Kilde: Danmarks Statistik.

Den danske produktivitetsvækst i de seneste ti år har ikke kun været svag sammenlignet med udlandet, men også sammenlignet med tidligere perioder i Danmark.⁵ Det skyldes blandt andet, at vækstbidraget fra investeringer i maskiner, udstyr mv. er faldet betydeligt sammenlignet med tidligere (vækstbidraget fra investeringer i it-kapital er dog kun faldet lidt).

En anden væsentlig forklaring er, at vækstbidraget fra tekniske fremskridt, forbedret tilrettelæggelse af arbejdet, bedre lagerstyring mv. (den såkaldte totalfaktorproduktivitet) stort set er forsvundet det seneste årti. Det kan blandt andet afspejle, at der skabes for få nye vækstvirksomheder i Danmark, og at virksomhederne ikke er innovative nok.

Branchemæssigt skyldes den svage produktivitetsvækst i Danmark serviceerhvervene og byggeriet. I industrien har produktivitetsvæksten de seneste ti år ikke været lavere end tidligere og heller ikke lavere end i udlandet (EU-27).⁶ De danske serviceerhverv og byggeriet har derimod oplevet væsentlig lavere vækst end tidligere og end i udlandet.

De sektormæssige forskelle på produktivitetsudviklingen i Danmark kan bl.a. hænge sammen med, at industrien er i hårdere konkurrence med udlandet end store dele af serviceerhvervene og byggeriet, som hovedsageligt er rettet mod det danske hjemmemarked, hvor konkurrencen fra udenlandske producenter er begrænset og presset for at effektivisere produktionen derfor er mindre.

Produktivitsniveauet

Den svage vækst i produktiviteten har reduceret det danske produktivitetsforspring betydeligt. I midten af 1990'erne var produktivitsniveauet i Danmark næsten 30 pct. højere end OECD-gennemsnittet – i 2008 var forspringet reduceret til under 10 pct.⁷

I Danmark er produktiviteten højest i Region Hovedstaden, som ligger ca. 15 pct. over OECD-gennemsnittet, jf. figur 1.4. Det gælder på tværs af lande, at produktivitsniveauet typisk er forholdsvis højt i og omkring landets hovedstad. Sammenlignet med hovedstadsregioner i andre lande er Region Hovedstaden imidlertid kun i midterfeltet, og bl.a. regionerne omkring Stockholm, Helsinki og Oslo har en højere produktivitet end Region Hovedstaden.⁸

Regionerne Syddanmark, Sjælland og Nordjylland er på niveau med OECD-gennemsnittet, mens produktiviteten i Region Midtjylland er ca. 5 pct. under OECD-gennemsnittet. Som tidligere vist har alle fem danske regioner tabt terræn i forhold til OECD-gennemsnittet de seneste ti år.

Sammenligner man med top 5 i OECD, bliver den danske produktivitsudfordring endnu tydeligere. De fem mest produktive lande i OECD – Norge, Holland, Irland, Belgien og Frankrig – har i gennemsnit en produktivitet, som er ca. 35 pct. højere end produktiviteten i Danmark.

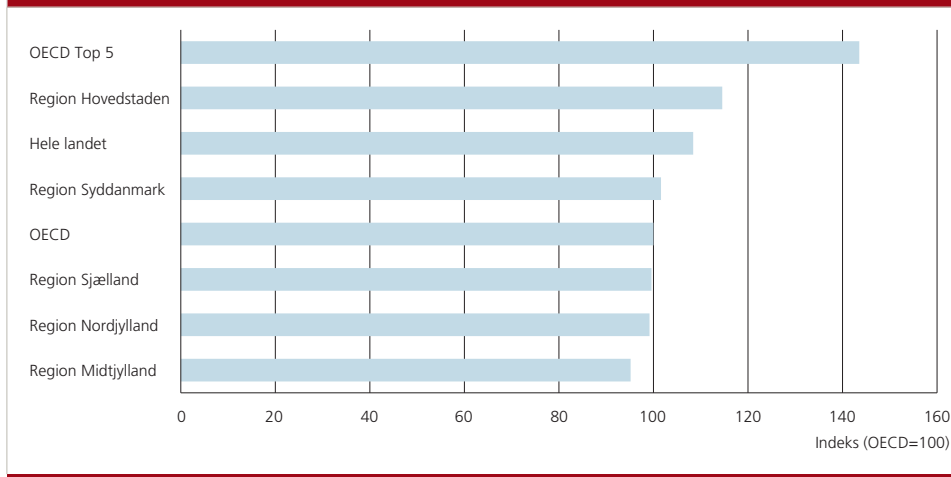
5 Konkurrencevneredegørelse 2010 og Den danske produktivitsudvikling – Økonomisk Tema nr. 8 (2009), Økonomi- og Erhvervsministeriet.

6 Konkurrencevneredegørelse 2010.

7 Konkurrencevneredegørelse 2010.

8 OECD Territorial Reviews: Copenhagen, Denmark (2009).

Figur 1.4. Produktivetsniveau, 2008 (indeks OECD = 100)

Anm.: Købekraftskorrigeret BNP pr. arbejdstime. Hele landet er inkl. kategorien 'uden for regioner' (olieudvinding mv.).
Kilde: Danmarks Statistik og STAT OECD.

Arbejdsudbud

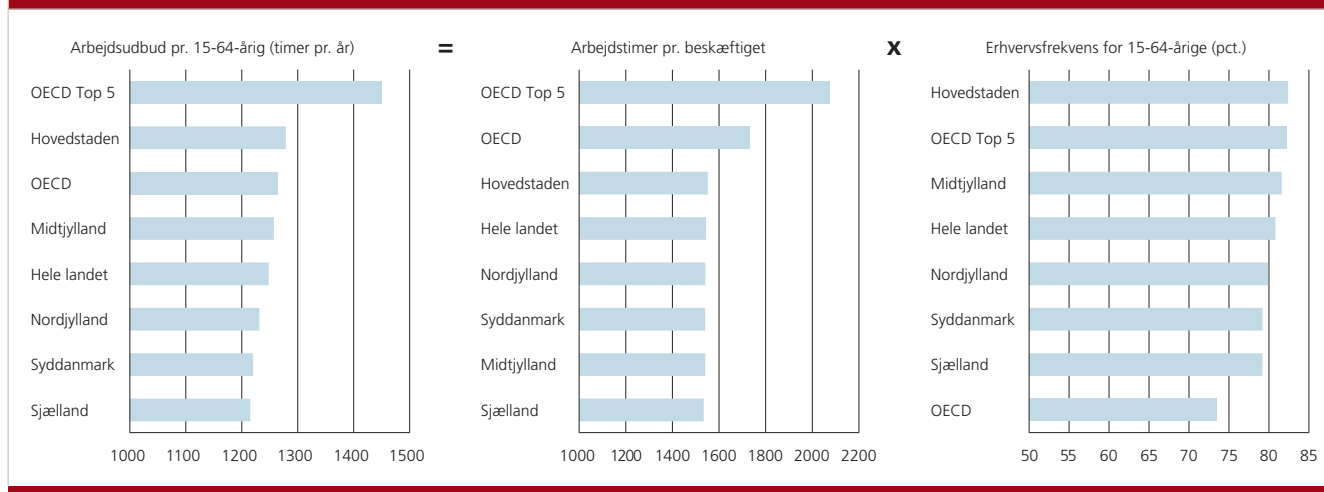
Velstanden i Danmark afhænger ikke kun af produktiviteten, men også af arbejdsindsatsen, dvs. hvor mange personer der er på arbejdsmarkedet, og hvor mange timer de arbejder.

Det samlede arbejdsudbud i Danmark – målt ved det årlige antal arbejdstimer pr. indbygger i den erhvervsaktive alder – er lidt mindre end OECD-gennemsnittet og betydeligt under top 5 i OECD, jf. figur 1.5.

Region Hovedstaden er den eneste region i Danmark, hvor arbejdsudbuddet er større end OECD-gennemsnittet. Region Midtjylland er tæt på OECD-gennemsnittet, mens regionerne Sjælland, Syddanmark og Nordjylland ligger 3-4 pct. lavere.

I alle regioner er erhvervsfrekvensen betydeligt over OECD-gennemsnittet, dvs. en forholdsvis stor del af befolkningen i regionerne er aktive på arbejdsmarkedet, hvilket trækker det samlede arbejdsudbud op, jf. figur 1.5. Til gengæld trækker en lav arbejdstid det samlede niveau for arbejdsudbuddet ned i alle regioner. Antallet af årlige arbejdstimer pr. beskæftiget er i alle regioner mere end 10 pct. under OECD-gennemsnittet, og mere end 25 pct. under top 5 i OECD.

Figur 1.5. Samlet arbejdsudbud, erhvervsfrekvens og arbejdstimer pr. beskæftiget, 2008

Anm.: Ved beregning af det samlede arbejdsudbud antages det, at ledige udbyder samme gennemsnitlige antal arbejdstimer som beskæftigede. Top 5 er det simple gennemsnit af de fem bedste placerede lande i OECD. Hele landet er inkl. kategorien 'uden for regioner'.

Kilde: Danmarks Statistik, Eurostat og STAT OECD.

Hvis man skal styrke det samlede arbejdsudbud, kan det ske på to måder: Ved at gøre flere borgere aktive på arbejdsmarkedet (øge erhvervsfrekvensen) og/eller ved, at de beskæftigede arbejder flere timer, jf. nedenfor.

Erhvervsfrekvens

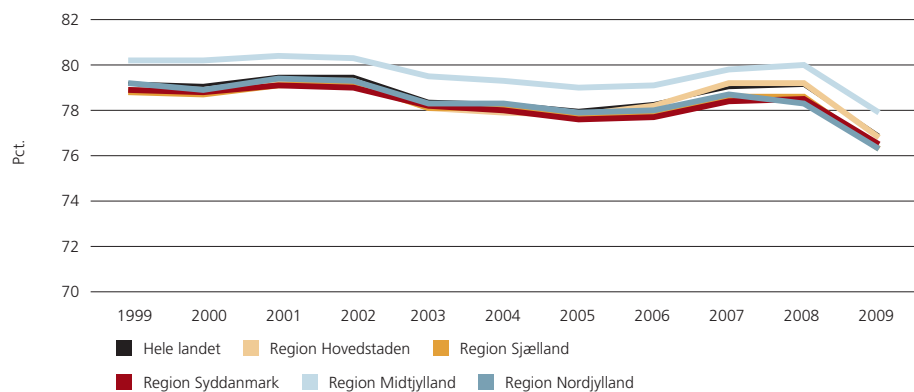
Som nævnt er erhvervsfrekvensen forholdsvis høj i alle danske regioner. I mange lande er erhvervsfrekvensen imidlertid steget betydeligt de seneste 10-15 år, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*. Det har ikke været tilfældet i Danmark, hvorfor Danmarks forspring er indsnævret betydeligt.

Region Midtjylland har igennem de seneste ti år haft en lidt højere erhvervsfrekvens end de øvrige regioner, jf. figur 1.6.⁹ I 2009 faldt erhvervsfrekvensen i samtlige regioner, blandt andet på grund af den økonomiske krise.

Den demografiske udvikling de kommende år indebærer, at der bliver lidt færre personer i den erhvervsaktive alder. Det trækker isoleret set i retning af lavere arbejdsudbud. Det er derfor en udfordring at få styrket erhvervsfrekvensen yderligere i alle landets regioner fremover for blandt andet at modvirke det negative bidrag fra demografien. Det kan blandt andet ske ved at løfte niveauet blandt de grupper, som i dag har en relativt svag tilknytning til arbejdsmarkedet.

⁹ Ifølge de internationalt sammenlignelige tal fra Eurostat (figur 1.5) er erhvervsfrekvensen højest i Region Hovedstaden.

Figur 1.6. Erhvervsfrekvens, 1999-2009

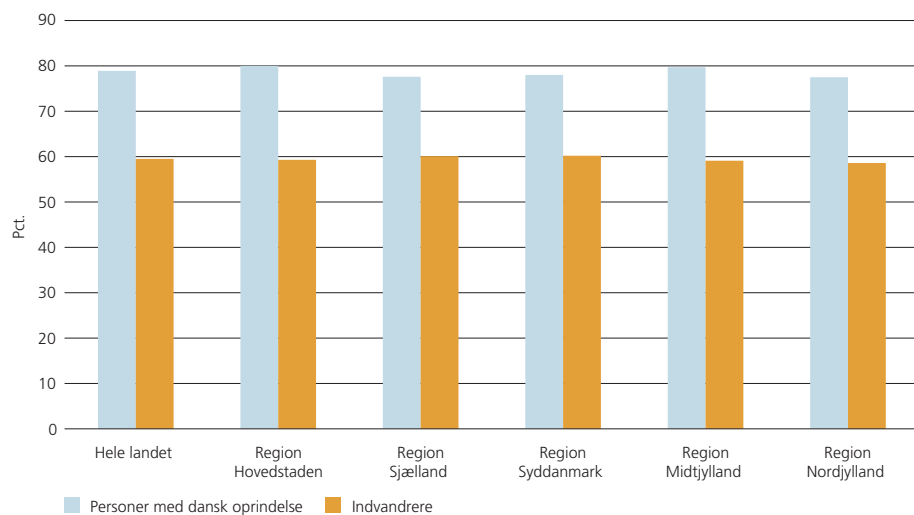

Anm.: Andel af 16-64-årige, som er del af arbejdsstyrken. Databrud i 2003 og 2009.
Kilde: Danmarks Statistik.

I alle regioner er erhvervsfrekvensen relativt lav blandt de 60-64-årige. Og i denne ene aldersklasse ligger Danmarks erhvervsfrekvens endog under OECD-gennemsnittet. Til gengæld er erhvervsfrekvensen i denne aldersgruppe steget betydeligt de seneste år, også i 2009 hvor alle andre aldersgrupper oplevede en tilbagegang. I Region Hovedstaden er 48 pct. af de 60-64-årige aktive på arbejdsmarkedet. I Region Nordjylland og Region Syddanmark er det kun ca. 40 pct.

Erhvervsfrekvensen blandt indvandrere er i samtlige regioner betydeligt lavere end blandt personer med dansk oprindelse, jf. figur 1.7. Blandt personer med dansk oprindelse er knap 80 pct. aktive på arbejdsmarkedet, mens det kun gælder ca. 60 pct. af indvandrerne.

Figur 1.7. Erhvervsfrekvens fordelt på herkomst, 2009

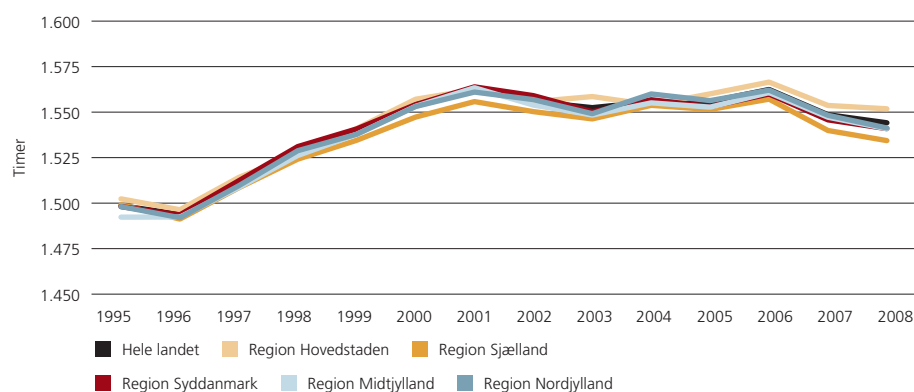
Anm.: Andel af 16-64-årige, som er del af arbejdsstyrken.
Kilde: Danmarks Statistik.

Arbejdstid

Antallet af arbejdstimer pr. beskæftiget er som nævnt forholdsvis lavt i Danmark sammenlignet med udlandet. I sidste halvdel af 1990'erne steg arbejdstiden i Danmark, og forskellen til OECD-gennemsnittet og de bedste lande blev i denne periode indsnævret betydeligt, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*.

Siden 2000 har arbejdstiden imidlertid været stort set konstant i alle danske regioner – med tendens til et lille fald de seneste år, jf. figur 1.8. De regionale forskelle i arbejdstimer pr. beskæftiget er beskedne. Niveauet er højest i Region Hovedstaden (1.552 timer pr. år) og lavest i Region Sjælland (1.534 timer pr. år).

Figur 1.8. Årlig arbejdstid pr. beskæftiget, 1998-2008

Anm.: Hele landet er inkl. kategorien 'uden for regioner'.
Kilde: Danmarks Statistik.

Den forholdsvis lave arbejdstid i Danmark afspejler bl.a., at Danmark er blandt de lande, hvor den aftalte arbejdstid er lavest, at danske lønmodtagere generelt har flere feriedage end lønmodtagere i andre lande, og at andelen af fuldtidsbeskæftigede er relativt lav i Danmark. De regionale forskelle på andelen af fuldtidsbeskæftigede er beskedne.

2. ET FLEKSIBELT ARBEJDSMARKED

Et fleksibelt arbejdsmarked sikrer, at arbejdskraften anvendes effektivt, og at ledige hurtigt finder ny beskæftigelse. Arbejdsmarkedet skal være i stand til hurtigt at tilpasse sig ændrede vilkår. Hvis efterspørgslen falder i nogle brancher, skal arbejdskraften kunne flytte til brancher, der fortsat har brug for arbejdskraft.

Det kraftige tilbageslag i den internationale økonomi, som satte ind i 2008, har betydet, at alle regioner i Danmark har mistet et stort antal private arbejdspladser, især i industrien og i byggeriet. Den regionale ledighed er derfor steget betydeligt siden 2008. Den stigende ledighed har berørt regionerne i stort set samme omfang.

Der er imidlertid tegn på, at ledigheden er toppet. I alle regioner (bortset fra Bornholm) har ledigheden været uændret eller ligefrem faldende de seneste måneder.

Generelt er arbejdskraften i de danske regioner meget mobil sammenlignet med udlandet. I alle regioner skifter en stor del af arbejdskraften arbejdsplads hvert år.

Efter- og videreuddannelsesaktiviteten i de danske regioner ligger også højt i internationalt perspektiv. Det bidrager til en løbende opkvalificering af arbejdsstyrken og er et vigtigt element i at sikre et fleksibelt arbejdsmarked.

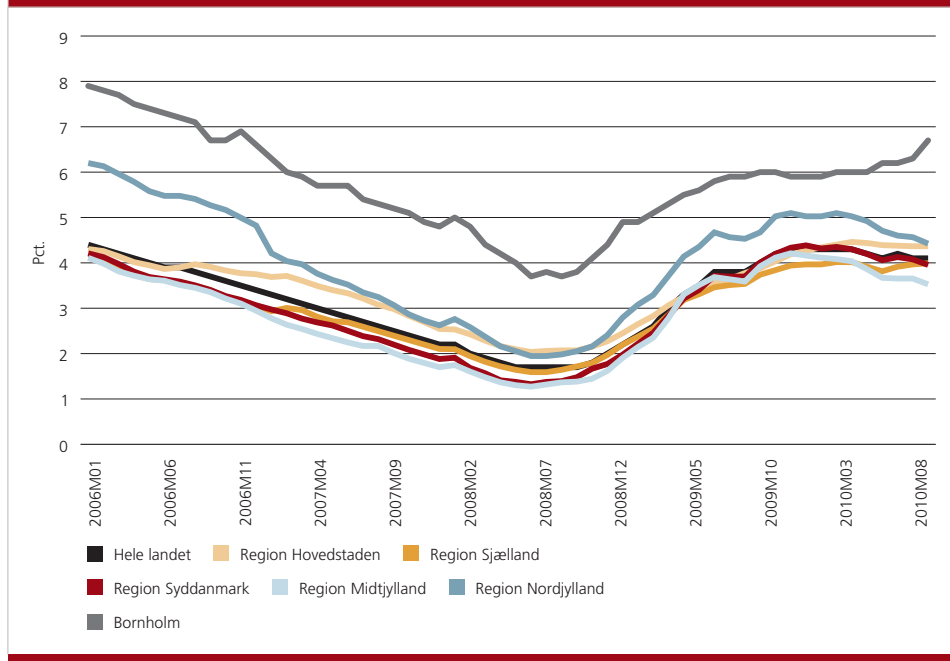
De kommende år bliver det en stor udfordring, at den demografiske udvikling – modsat tidligere – vil reducere arbejdsstyrken i alle regioner, fordi der bliver færre personer i den erhvervsaktive alder.

Ledighed

Siden sommeren 2008 er ledigheden steget betydeligt i alle regioner, jf. figur 2.1. Ledigheden er dog fortsat på et lavere niveau end før 2006 og samtidig lavere end i de fleste andre lande. Ledighedsniveauet varierer kun lidt fra region til region. Ledigheden er højest i Region Nordjylland og Region Hovedstaden med 4,4 pct., herefter følger Region Syddanmark og Region Sjælland med 4,0 pct., hvilket er lige under landsgennemsnittet på 4,1 pct., mens ledigheden er lavest i Region Midtjylland (3,5 pct.). Ledigheden på Bornholm er med 6,7 pct. noget højere end landsgennemsnittet.

Bortset fra Bornholm er ledigheden stagneret eller faldet de seneste måneder. Særligt Region Nordjylland og Region Midtjylland har oplevet et fald i ledigheden, og Region Nordjylland har nærmet sig landsgennemsnittet efter at have ligget lidt over.

Figur 2.1. Ledige i pct. af arbejdsstyrken (sæsonkorrigeret), januar 2006-august 2010

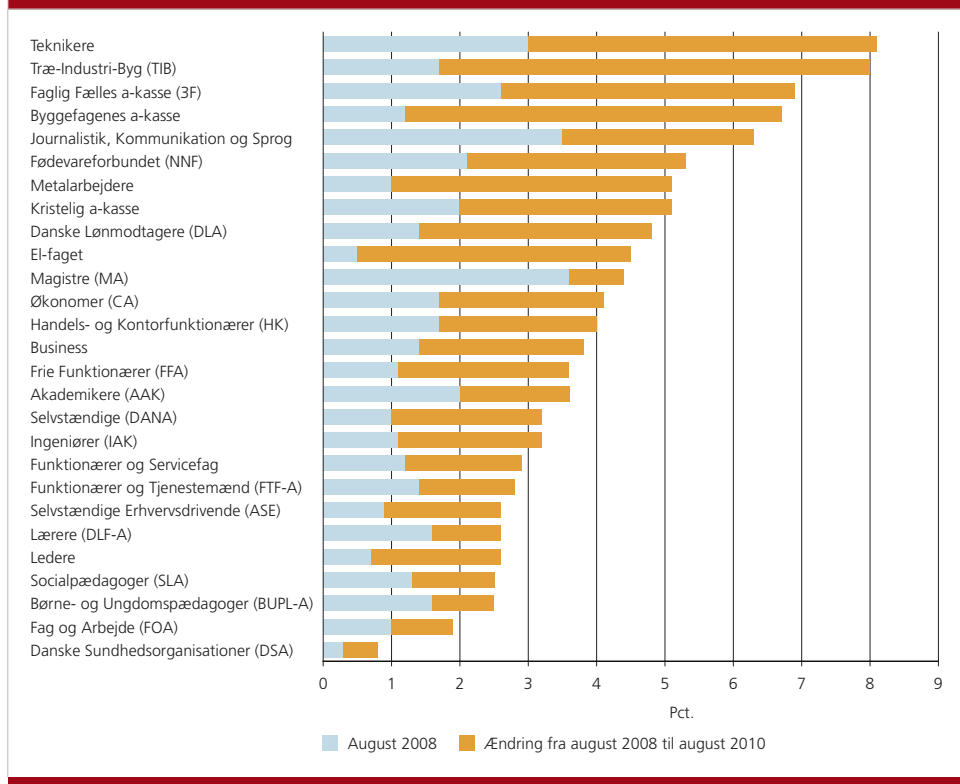

Kilde: Danmarks Statistik.

Alle a-kasser har oplevet stigende ledighed siden sommeren 2008, og den økonomiske krise har samtidig skabt en markant større spredning på tværs af a-kasserne, jf. figur 2.2. Ledigheden var i august 2008 lavest i El-faget og Danske Sundhedsorganisationer (under ½ pct.). I august 2010 var ledigheden højest hos Teknikere med 8,1 pct. og Træ-Industri-Byg med 8 pct. Lige efter følger Faglig Fælles a-kasse med 6,9 pct. og Byggefagenes a-kasse med 6,7 pct. Danske Sundhedsorganisationer har en ledighed på knap 1 pct., mens FOA har en ledighed på under 2 pct.

Det er således inden for brancherne byggeri og industri og blandt ufaglærte, at ledigheden er steget mest, mens a-kasserne for de offentlige erhverv i mindre grad er blevet berørt. Det betyder, at de dele af landet, der har mange arbejdspladser inden for industri og byggeri, typisk også har oplevet større stigninger i ledigheden end resten af landet.

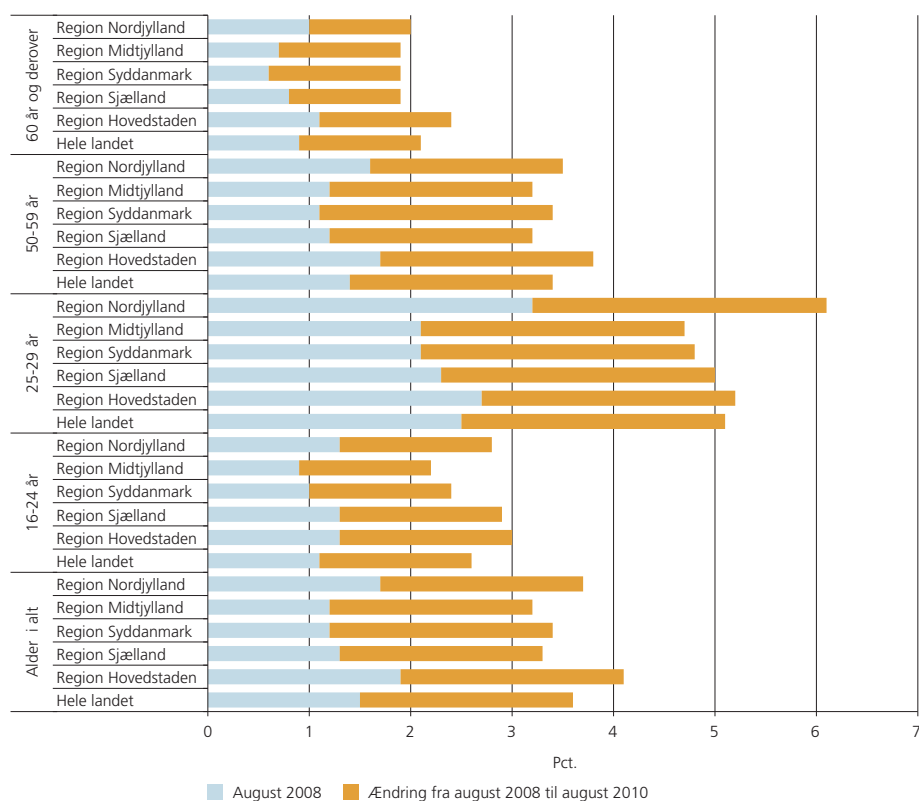
Figur 2.2. Ledighed i august 2008 og ændring til august 2010 (pct.)

Kilde: Danmarks Statistik.

Stigningen i den regionale ledighed har berørt alle aldersgrupper, især de unge i aldersgruppen 25-29 år, jf. figur 2.3. Især i Nordjylland er denne aldersgruppe lidt hårdere ramt.

Figur 2.3. Ledighed blandt unge og ældre, august 2008 og ændring til august 2010 (pct.)

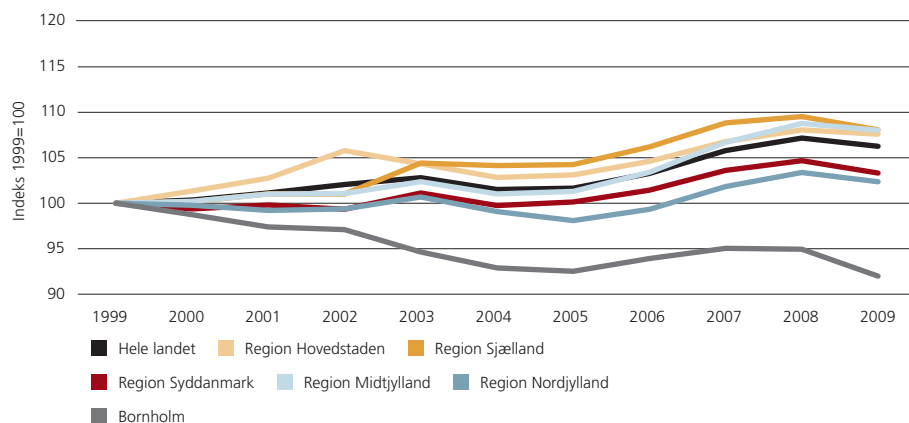

Kilde: Danmarks Statistik.

Beskæftigelse

De regionale beskæftigelsestal foreligger – modsat ledighedstallene – kun til og med 2009. I perioden 1999-2009 steg beskæftigelsen kraftigst i Region Hovedstaden, Region Midtjylland og Region Sjælland, mens beskæftigelsesudviklingen var mere afdæmpet i Region Nordjylland og Region Syddanmark, jf. figur 2.4. Alle regioner oplevede et fald i beskæftigelsen i 2009.

Figur 2.4. Beskæftigede opgjort på arbejdssted, 1999-2009

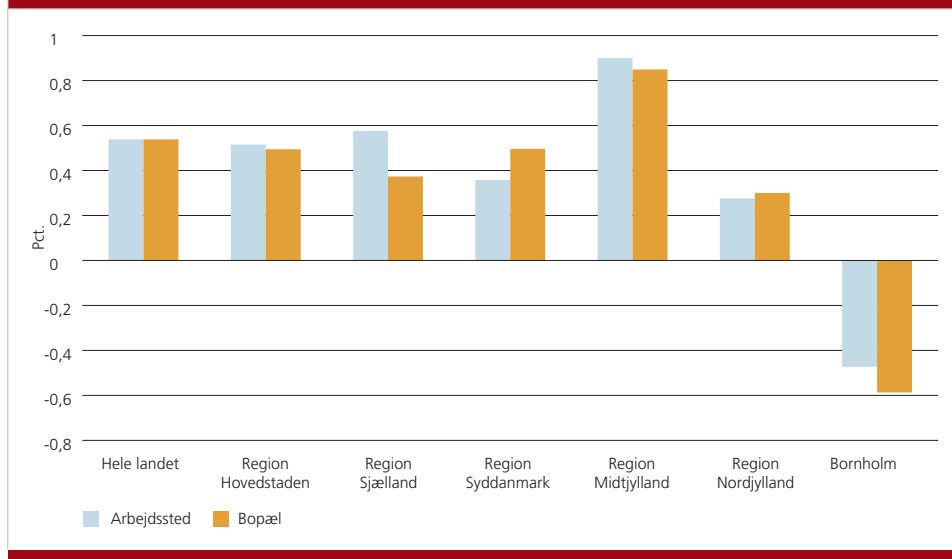
Anm.: I 2009 overgår den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik til at anvende e-indkomst som datagrundlag. Det betyder, at der er et databrud i statistikken, og at beskæftigelsen er lavere, end hvis det hidtidige datagrundlag var anvendt. Hele landet er ekskl. kategorien 'uden for regioner' (olieudvinding mv.). Databrud i 2003 (se www.dst.dk), hvor Danmarks Statistik fik regionaliseret en del af de beskæftigede, som tidligere var henført til kategorien 'uden for regioner'.

Kilde: Danmarks Statistik.

Mange beskæftigede personer i Danmark pendler på tværs af kommune- og regionsgrænserne, når de kører til og fra arbejde. Det betyder, at beskæftigelsesudviklingen i en region eller kommune kan afhænge af, om beskæftigelsen opgøres på arbejdsstedet eller på bopælen.

Region Sjælland og Region Midtjylland har oplevet en lidt kraftigere fremgang i beskæftigelsen opgjort på arbejdsstedet end på bopælen i perioden 2003-09, jf. figur 2.5. Det afspejler, at nettoindpendlingen til disse to regioner er steget i perioden. I Region Syddanmark er billedet omvendt, mens der i Region Hovedstaden og Region Nordjylland ikke er den store forskel.¹⁰

Figur 2.5. Gennemsnitlig årlig vækst i beskæftigelsen opgjort på arbejdssted og bopæl, 2003-2009 (pct.)

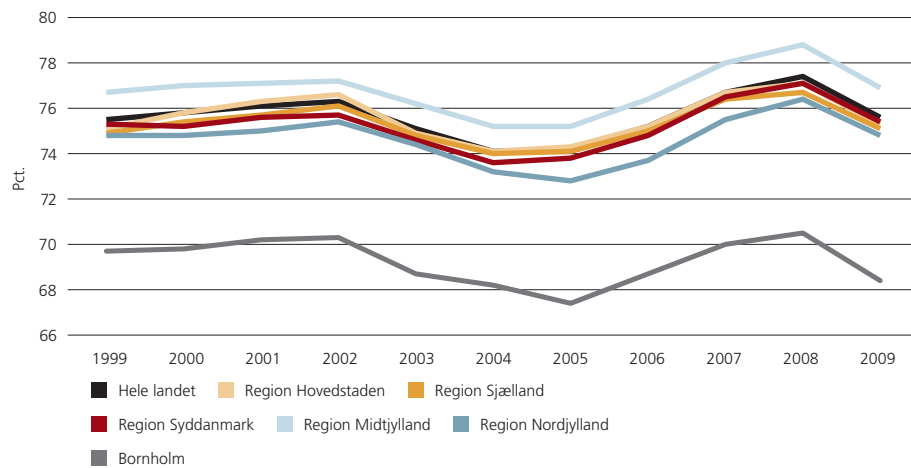

Kilde: Danmarks Statistik.

Beskæftigelsesfrekvensen angiver, hvor stor en andel af befolkningen i den erhvervsaktive alder (16-64 år), som er i beskæftigelse. Der er kun beskedne regionale variationer, bortset fra Region Midtjylland, hvis beskæftigelsesfrekvens er lidt over de øvrige regioners, og Bornholm, hvis beskæftigelsesfrekvens er noget under de fem regioners, jf. figur 2.6. Alle regioner har oplevet et betydeligt fald i beskæftigelsesfrekvensen det seneste år, hvilket skyldes den økonomiske afmatning i Danmark.

¹⁰ Figur 2.5 starter i 2003, fordi Danmarks Statistik på dette tidspunkt fik regionaliseret en stor del af de beskæftigelses-data, som tidligere var henført til kategorien 'uden for regioner'.

Figur 2.6. Beskæftigelsesfrekvens, 1999-2009 (pct.)

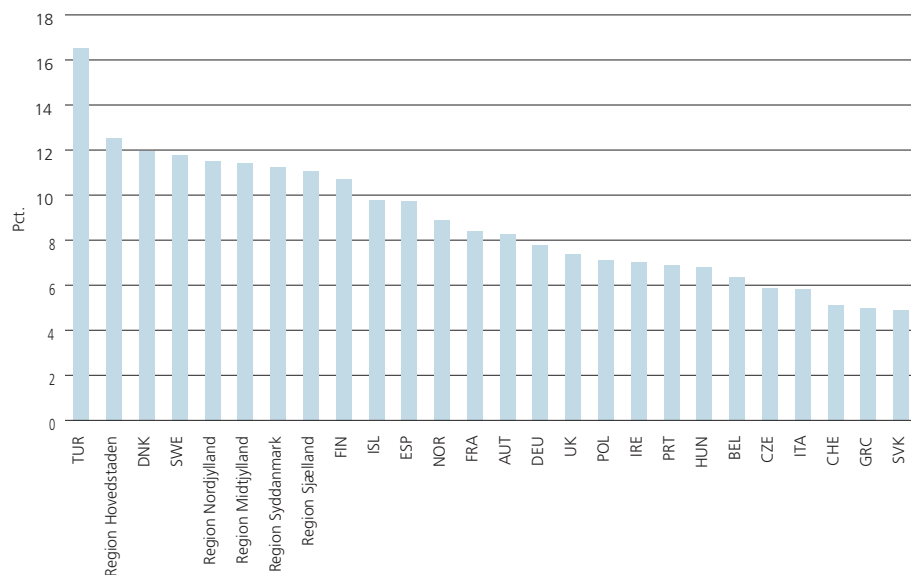

Kilde: Danmarks Statistik.

Mobilitet

En høj mobilitet på arbejdsmarkedet giver mange jobåbninger og gør det lettere for arbejdskraften at finde ny beskæftigelse, også i perioder med svagere konjunkturer. Danmark er blandt de lande i Europa, hvor de beskæftigede oftest finder nyt job, jf. figur 2.7. Danmark var i 2009 kun overgået af Tyrkiet. Jobmobiliteten er højest i Region Hovedstaden, men de øvrige danske regioner klarer sig også godt i et internationalt perspektiv. Således er det ud over Tyrkiet kun Sverige, der har en højere jobmobilitet end regionerne Nordjylland, Midtjylland, Syddanmark og Sjælland.

Figur 2.7. Jobskifte blandt beskæftigede, 2009 (pct.)

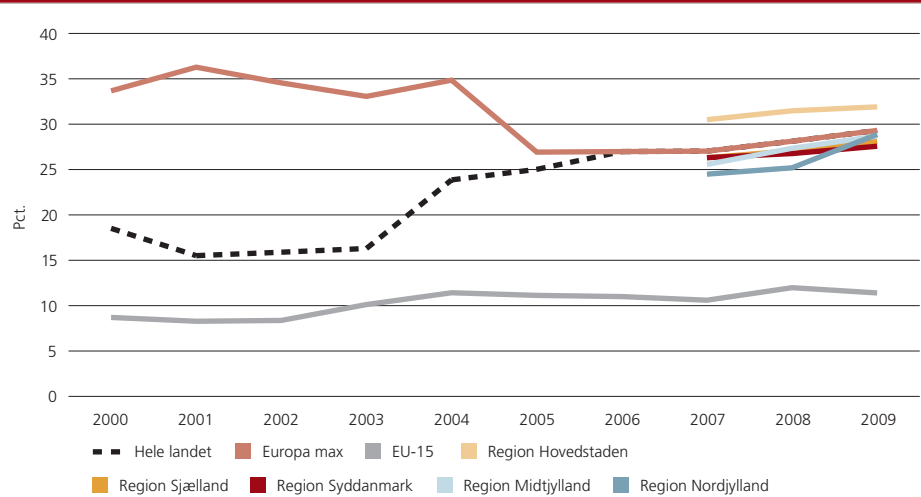

Anm.: Andel af de beskæftigede, der har påbegyndt beskæftigelse hos deres nuværende arbejdsgiver inden for det seneste år.
Kilde: Danmarks Statistik og factbook.dk.

Voksen- og efteruddannelse

En løbende opkvalificering af arbejdsstyrken, så arbejdsudbuddets kvalifikationer hele tiden tilpasser sig de skiftende forhold, er et vigtigt element i at sikre et fleksibelt arbejdsmarked. En effektiv voksen- og efteruddannelsesindsats (VEU) kan bidrage hertil. Danmark har i international sammenhæng en høj deltagelse i VEU. Ser man på deltagelsen i uddannelsesaktiviteter blandt de 30-64 årige, har Danmark i adskillige år ligget i toppen af Europa, jf. figur 2.8. I alle danske regioner er det tæt på 30 pct. af de 30-64-årige, der har deltaget i uddannelsesaktiviteter.

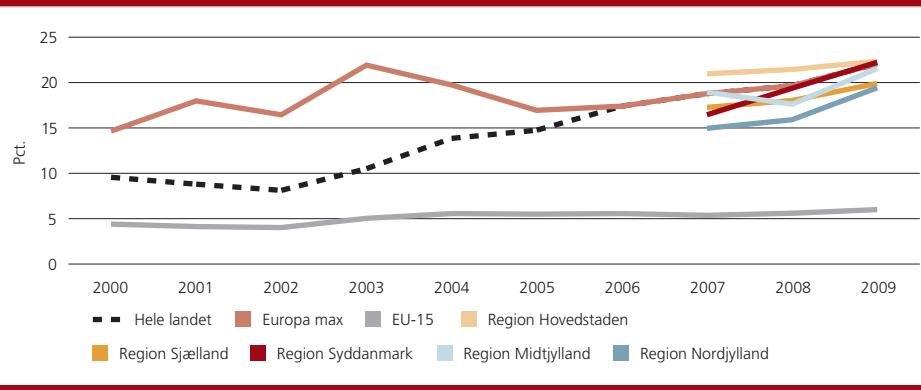
Figur 2.8. Andel af 30-64-årige som har deltaget i uddannelse de seneste fire uger, 2000-2009

Anm.: De regionale tal foreligger kun for perioden 2007-09. Alle typer uddannelse er medtaget. Det kan påvirke Danmarks placering, at der er relativt mange ældre studerende. EU-15 omfatter de 15 'gamle' EU-lande.
Kilde: Danmarks Statistik og factbook.dk.

Danmark er også det land i Europa, hvor den største andel af ufaglærte 30-64-årige deltager i uddannelsesaktiviteter, jf. figur 2.9. Andelen har været støt stigende siden 2002. Alle regioner er på niveau med landsgennemsnittet.

Figur 2.9. Andel ufaglærte som har deltaget i uddannelse de seneste fire uger, 2000-2009

Anm.: Se anmærkning til figur 2.8.
Kilde: Danmarks Statistik og www.factbook.dk.

Den regionale erhvervsstruktur

Selv om Danmark ikke er noget stort land, er der betydelige forskelle på regionernes erhvervsstruktur. I tabel 2.1 er de mest udtalte forskelle sammenfattet i form af specialiseringsgrader. Specialiseringsgraden fortæller, hvor stor beskæftigelsesandel en branche har i en region sat i forhold til branchens beskæftigelsesandel på landsplan. En specialiseringsgrad over 100 viser, at branchen fylder mere i den enkelte region end på landsplan. Og jo højere specialiseringsgrad, desto stærkere er specialiseringen. Et specialiseret erhvervsområde vejer ikke nødvendigvis tungt i regionens erhvervsliv, men specialiseringen indikerer, at regionen besidder særlige kompetencer inden for det pågældende erhvervsområde.

Region Hovedstaden er specialiseret inden for de forholdsvis videntunge erhverv, mens de øvrige regioner i højere grad er specialiseret inden for traditionel industri, bygge og anlæg samt de primære erhverv, jf. tabel 2.1. I de små brancher kan høje regionale specialiseringsgrader i nogle tilfælde tilskrives en eller få virksomheder. Det gælder fx Region Sjællands specialisering inden for olieraffinaderier mv. og medicinalindustri.

Tabel 2.1. De fem brancher med størst specialisering i hver region, 2009										
Nr.	Region Hovedstaden		Region Sjælland		Region Syddanmark		Region Midtjylland		Region Nordjylland	
1	Medicinalindustri	234,6	Olieraffinaderier mv.	356,6	Råstofindvinding	284,9	Tekstil- og læderindustri	186,7	Landbrug, skovbrug og fiskeri	176,8
2	It- og informationstjenester	187,7	Medicinalindustri	159,9	Transportmiddelindustri	240,6	Træ- og papirindustri, trykkerier	166,5	Metalindustri	161,5
3	Forlag, tv og radio	184,0	Bygge og anlæg	129,3	Fremst. af elektrisk udstyr	201,6	Maskinindustri	162,2	Føde-, drikke- og tobaksvareindustri	159,8
4	Finansiering og forsikring	163,2	Vandforsyning og renovation	126,5	Metalindustri	151,9	Transportmiddelindustri	146,9	Plast-, glas- og betonindustri	155,1
5	Forskning og udvikling	156,1	Sociale institutioner	125,7	Maskinindustri	150,2	Elektronikindustri	146,2	Træ- og papirindustri, trykkerier	151,9

Anm: Specialiseringsgraderne er beregnet ved at sætte branchens beskæftigelsesandel i regionen i forhold til den samme branches beskæftigelsesandel på landsplan.
Kilde: Danmarks Statistik.

Tabel 2.1 er baseret på den traditionelle brancheinddeling (DB07). En anden måde at anskue erhvervsstrukturen på er de såkaldte ressourceområder. Den traditionelle brancheinddeling tager kun i begrænset omfang højde for den indbyrdes sammenhæng mellem fx producenter af byggematerialer og selve byggeriet. Denne indbyrdes sammenhæng kan belyses ved hjælp af ressourceområderne, der består af virksomheder, som på tværs af brancher og sektorer er afhængige af fælles kompetencer og markeder.

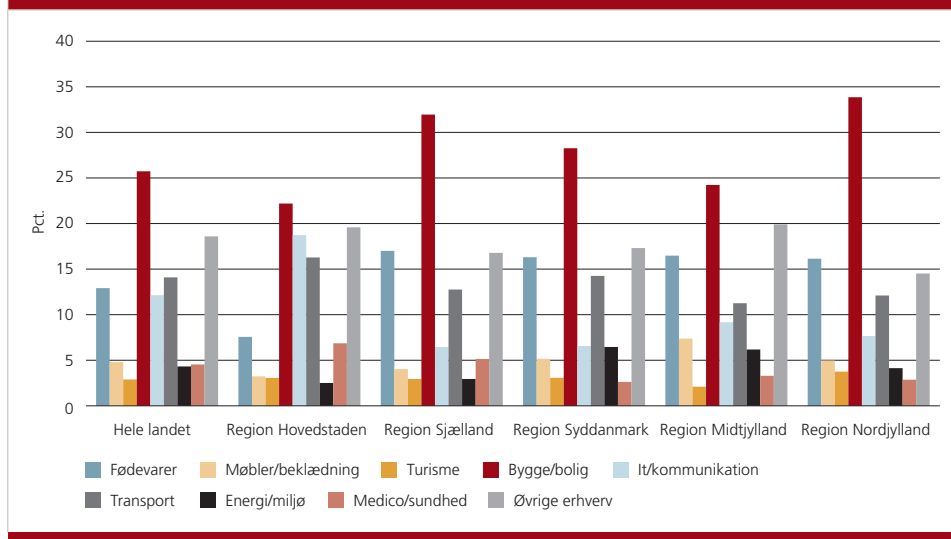
Danmarks Statistik inddeler dansk erhvervsliv i ni ressourceområder: Fødevarer, møbler/beklædning, turisme, bygge/bolig, it/kommunikation, transport, energi/miljø, medico/sundhed og restgruppen øvrige erhverv (som ikke er et egentligt ressourceområde).

Det største ressourceområde i alle regioner er bygge/bolig, jf. figur 2.10. Det gælder særligt i Region Sjælland og Region Nordjylland, hvor dette ressourceområde står for over 30 pct. af beskæftigelsen. Bygge/boligs store beskæftigelsesandel skal til dels ses i lyset af, at bygge/bolig er et forholdsvis konjunkturfølsomt erhvervsområde, og at seneste data er fra 2008, altså inden den økonomiske afmatning.

Fødevarerområdet er også et stort ressourceområde, særligt uden for Hovedstadsregionen. Til gengæld fylder it/kommunikation betydeligt mere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner.

Region Midtjylland er specialiseret inden for møbler/beklædning og – i lighed med Region Syddanmark – inden for energi/miljø. Både Region Hovedstaden og Region Sjælland er specialiseret inden for medico/sundhed.

Figur 2.10. Den regionale beskæftigelse fordelt på ressourceområder, 2008

Anm.: Opgjort på årsværk.
Kilde: Danmarks Statistik.

Ser man på udviklingen i de regionale ressourceområder over tid, er det generelt energi/miljø, medico/sundhed og turisme, der har oplevet størst vækst i 2000-08. Energi/miljø er dog gået lidt tilbage i Region Hovedstaden. Beskæftigelsen inden for bygge/bolig er øget i alle regioner, hvilket som nævnt skal ses i lyset af den gunstige konjunkturudvikling i Danmark i den betragtede periode.

Inden for fødevarerområdet er beskæftigelsen reduceret i alle regioner, dog kun marginalt i Region Syddanmark og Region Nordjylland. Beskæftigelsen inden for møbler/beklædning, it/kommunikation og transport har været stort set uændret på landsplan, hvilket dækker over mindre regionale variationer, bortset fra et betydeligt fald i beskæftigelsen inden for it/kommunikation i Region Nordjylland.

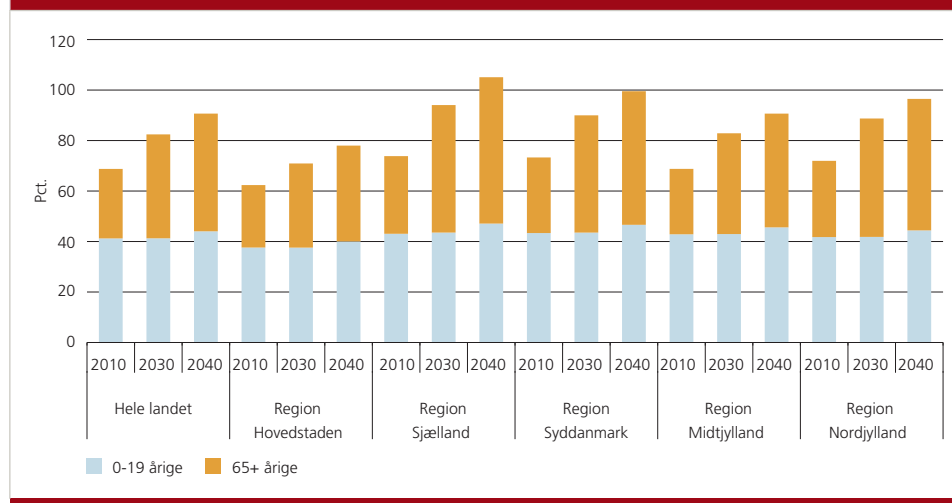
Demografisk modvind

Den demografiske udvikling vil i de kommende år reducere arbejdsstyrken, hvilket er et markant skifte i forhold til tidligere. Det bliver en stor udfordring at sikre tilstrækkeligt med kvalificeret arbejdskraft i takt med, at befolkningen bliver ældre, og der bliver flere og flere borgere uden for den erhvervsaktive alder i forhold til antallet af borgere i den erhvervsaktive alder.

I Region Hovedstaden er der i dag godt 6 personer uden for den erhvervsaktive alder for hver 10 personer i den erhvervsaktive alder, jf. figur 2.11. I de øvrige regioner er tallet omkring 7. I alle regioner vil antallet af personer uden for den erhvervsaktive alder i forhold til antallet af personer i den erhvervsaktive alder stige mærkbart frem mod 2040, især i Region Sjælland, Region Syddanmark og Region Nordjylland, og især fordi der bliver flere ældre. Hvis fremskrivningen holder stik, vil der i de tre nævnte

regioner i 2040 være omkring lige så mange personer uden for den erhvervsaktive alder som personer i den erhvervsaktive alder.

Figur 2.11. Indbyggere i alderen 0-19 og 65+ år i forhold til 20-64 årige indbyggere (pct.), 2010, 2030 og 2040 (fremskrivning)

Kilde: Danmarks Statistik.

3. UDDANNELSE

Uddannelse er en vigtig del af fundamentet for en stærk konkurrencekraft. En helt ny analyse viser, at en stigning på ét procentpoint i andelen af beskæftigede med en lang videregående uddannelse giver anledning til en stigning i BNP på ca. en pct.¹¹

Danmark er fortsat et af de lande, der bruger flest penge på uddannelse målt i udgifter pr. elev. Det uddannelsesforspring, som Danmark tidligere har haft i forhold til mange andre lande, er imidlertid ved at blive indsnævret.

Det er regeringens mål, at:

- Mindst 95 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2015.
- Mindst 50 pct. af en ungdomsårgang skal gennemføre en videregående uddannelse i 2015.

Målene gælder for Danmark som helhed. Regionerne skal bidrage til, at de nationale målsætninger nås. Det er således ikke *hver* region, der nødvendigvis skal nå alle målene. Hvis nogle regioner ligger over målet, kan andre godt ligge under målet.

Andelen af unge, som gennemfører (mindst) en ungdomsuddannelse er steget siden slutningen af 1990'erne, men er stagneret de seneste år i alle regioner. På landsplan er det i dag godt 8 ud af 10, der får en ungdomsuddannelse.

Den største udfordring er at mindske frafaldet på ungdomsuddannelserne. Langt de fleste unge påbegynder før eller siden en ungdomsuddannelse, men en del falder fra igen. Frafaldet er særligt stort på de erhvervsrettede ungdomsuddannelser – og det har været stigende i alle regioner.

Udviklingen har været mere positiv, når det gælder videregående uddannelse. Andelen af unge, som gennemfører en videregående uddannelse, har været stigende i alle regioner de seneste år, og andelen forventes at stige yderligere i fremtiden. Danmark ligger imidlertid ikke blandt de bedst placerede OECD-lande, og der er fortsat et stykke vej op til 50 pct. målsætningen.

Ungdomsuddannelse

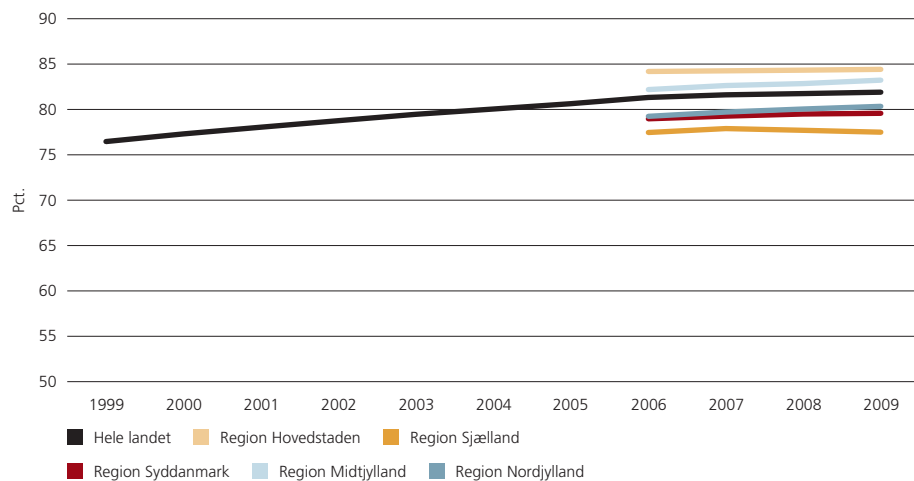
Ungdomsuddannelserne skal ruste unge til arbejdsmarkedet og til videre uddannelse. Der er to typer ungdomsuddannelser – de erhvervsrettede ungdomsuddannelser og de gymnasiale uddannelser. De gymnasiale ungdomsuddannelser har til formål at give studiekompetence. De erhvervsrettede ungdomsuddannelser har til formål at give erhvervskompetence, men kan også give adgang til en række korte og mellemlange videregående uddannelser.

I 2009 havde knap 82 pct. af de 25-34-årige gennemført mindst en ungdomsuddannelse, jf. figur 3.1. Det vil sige, at de enten har gennemført en ungdomsuddannelse eller har fuldført en videregående uddannelse uden først at have færdiggjort en ungdomsuddannelse. Andelen har på landsplan været stigende siden 1999. Men der har været en tendens til stagnation de seneste år. Det gælder alle regioner.

¹¹ Produktivitet og videregående uddannelse, Centre for Economic and Business Research for DEA (2010).

Region Hovedstaden er den region, hvor andelen af 25-34-årige med en ungdomsuddannelse er størst (godt 84 pct.). Det kan bl.a. hænge sammen med, at mange unge efter endt uddannelse flytter til hovedstadsområdet. Region Midtjylland er tæt på niveauet i Region Hovedstaden, mens især Region Sjælland ligger noget under landsgenomsnittet.

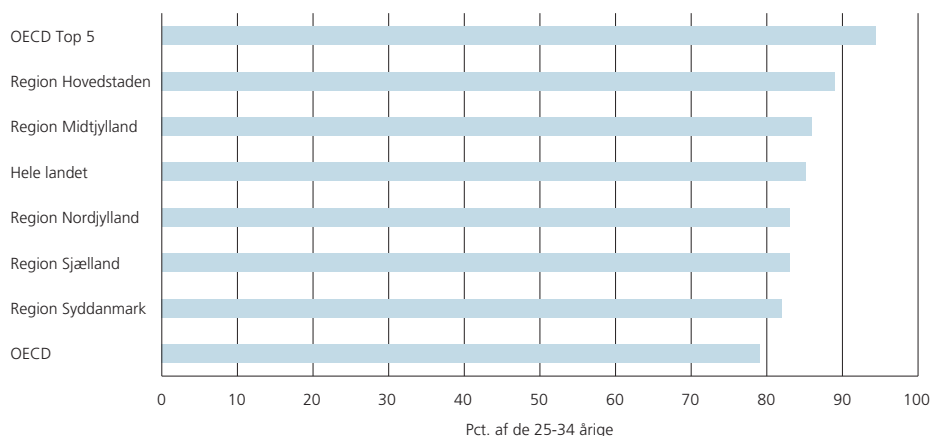
Figur 3.1. Andel 25-34-årige med mindst en ungdomsuddannelse, 1999-2009

Anm.: Højeste fuldførte uddannelse er opgjort pr. 1. oktober året før, mens alder er opgjort 1. januar i året. Beregningerne medtager ikke indvandrere, da det ikke er fuldt ud muligt at belyse indvandreres uddannelsesniveau, idet den seneste undersøgelse af indvandreres medbragte uddannelse kun dækker personer indvandret til og med 2004. Tal for 2010 er ikke medtaget, da de er forbundet med et registreringsefterslæb, hvorfor de ikke kan sammenlignes med de endelige tal for tidligere år.
Kilde: Danmarks Statistik.

I international sammenligning ligger Danmark i midterfeltet, når det gælder andelen af 25-34 årige med mindst en ungdomsuddannelse. Alle danske regioner klarer sig bedre end OECD-gennemsnittet, men har et stykke vej op til de bedste lande i OECD, jf. figur 3.2.¹²

Figur 3.2. 25-34-årige med mindst en ungdomsuddannelse, 2007

Anm.: Baseret på tal fra arbejdskraftundersøgelsen (AKU). De internationale tal er ikke fuldt ud sammenlignelige med de danske registerbaserede oplysninger.
Kilde: Danmarks Statistik og www.factbook.dk

¹² Med de internationalt sammenlignelige data bytter Region Sjælland og Region Syddanmark plads sammenlignet med de danske registerbaserede uddannelsesoplysninger.

Givet adfærden i uddannelsessystemet i 2008 forventes godt 84 pct. af en ungdomsårgang at have gennemført mindst en ungdomsuddannelse 25 år efter 9. klasse. Det fremgår af den såkaldte profilmodel, der beregner en ungdomsårgangs fremtidige uddannelsesniveau, forudsat de unges uddannelsesadfærd forbliver uændret, jf. boks 3.1.

Boks 3.1. Profilmodellen

Profilmodellen beregner en ungdomsårgangs forventede fremtidige uddannelsesadfærd, hvis al adfærd i uddannelsessystemet (studietider, fuldførelsesprocenter og overgange mellem uddannelser) svarer til uddannelsesadfærden i befolkningen i det enkelte år.

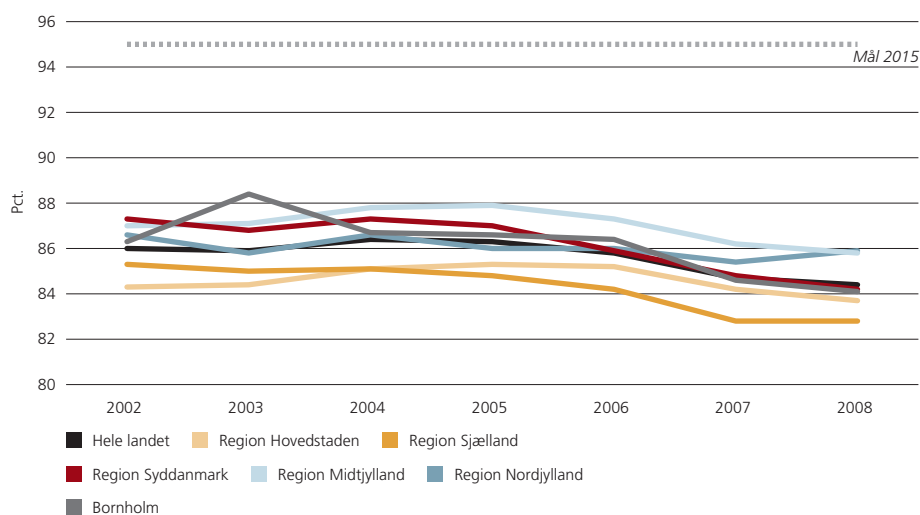
Profilmodellen 2008 viser således, hvordan den ungdomsårgang, som afsluttede 9. klasse i 2008, forventes at uddanne sig i fremtiden, når uddannelsessystemet og uddannelsesadfærden i hele perioden antages at være som i 2008.

De regionale profilmodelresultater er beregnet på basis af adfærd for de elever, som havde bopæl i regionen ved 9. klasse, uanset om de senere er flyttet. De elever, som afslutter deres grundskole på efterskole, er optalt i den region, hvor de havde bopæl før efterskolen. De få elever, som ikke har en oplyst bopælsregion, bliver opgjort på den region, hvor de har gået i grundskole.

Kilde: UNI•C Statistik og Analyse.

Andelen af en ungdomsårgang, der forventes at opnå mindst en ungdomsuddannelse i løbet af 25 år efter 9. klasse, har i de seneste år været svagt faldende dog med en opbremsning i 2008, jf. figur 3.3. I 2008 var andelen godt 84 pct. mod godt 86 pct. i 2005. Flest unge i Region Midtjylland og Region Nordjylland forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse (ca. 86 pct.). De øvrige regioner er på niveau med landsgennemsnittet, mens Region Sjælland er lidt under. Region Nordjylland er den eneste region, hvor de unges uddannelsesadfærd ikke er svækket i perioden 2005-08.

Figur 3.3. Forventet gennemførelse af mindst en ungdomsuddannelse 25 år efter 9. klasse, 2002-2008 (pct. af årgang)

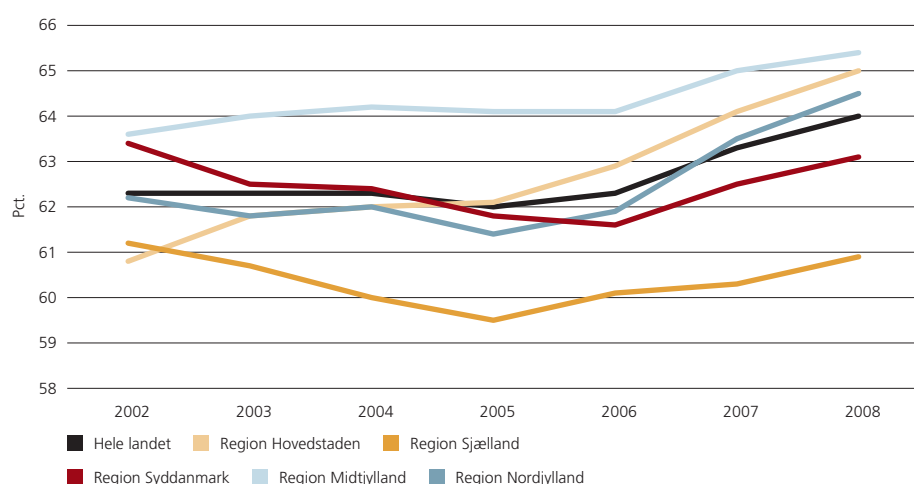

Anm: Baseret på UNI•C's profilmodel, jf. boks 3.1.

Kilde: UNI•C Statistik og Analyse.

I forhold til de helt unge er der positive tendenser at spore de seneste år, idet en stigende andel forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse inden for fem år efter 9. klasse, jf. figur 3.4. Det gælder i alle regioner.

Figur 3.4. Forventet gennemførelse af ungdomsuddannelse 5 år efter 9. klasse, 2002-2008 (pct. af årgang)

Anm: Baseret på UNI•C's profilmodel, jf. boks 3.1.

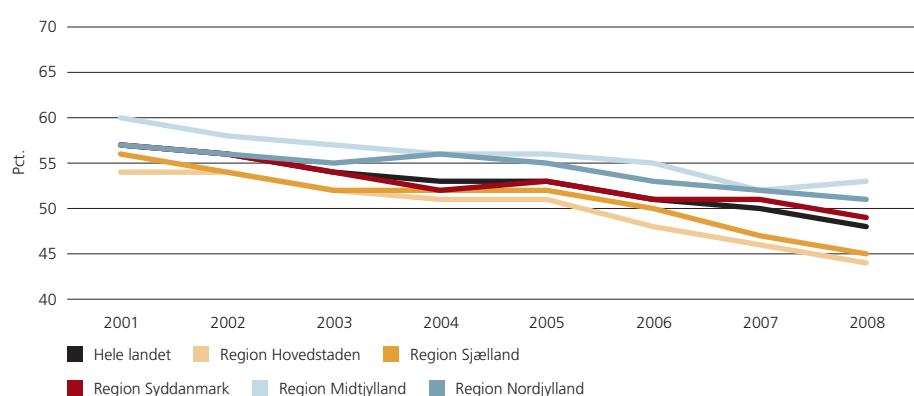
Kilde: UNI•C Statistik og Analyse.

I alle regioner påbegynder hovedparten af de unge (ca. 95 pct.) en ungdomsuddannelse. Muligheden for at øge rekrutteringen er således begrænset. Hvis flere unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse, er det nødvendigt at begrænse frafaldet.

På de gymnasiale uddannelser er fuldførelsesprocenten relativt høj (84 pct. på landsplan). Regionalt varierer fuldførelsesprocenten fra ca. 87 pct. i Region Nordjylland til ca. 82 pct. i Region Sjælland.¹³

På de erhvervsrettede ungdomsuddannelser er frafaldet betydeligt større end på de gymnasiale uddannelser. Kun omkring halvdelen af de elever, der påbegynder en erhvervsrettet ungdomsuddannelse, gennemfører, og der har i alle regioner været tale om en faldende tendens siden 2001, jf. figur 3.5. De regionale gennemførelsesprocenter varierer betydeligt, fra ca. 53 pct. i Region Midtjylland til ca. 44 pct. i Region Hovedstaden.

Figur 3.5. Fuldførelse af erhvervsrettet ungdomsuddannelse, 2001-2008 (pct. af eleverne)

Anm.: Andel af elever, der er påbegyndt en uddannelse et givent år, og som forventes at fuldføre. Afbrud med efterfølgende start inden for 15 mdr. på samme uddannelsesgruppe regnes ikke som afbrud. De seneste år er gennemførelsesprocenterne estimerede og derfor usikre.

Kilde: UNI•C Statistik og Analyse.

13 UNI•C Statistik og Analyse, udtræk på profilfigurer, www.uvm.dk

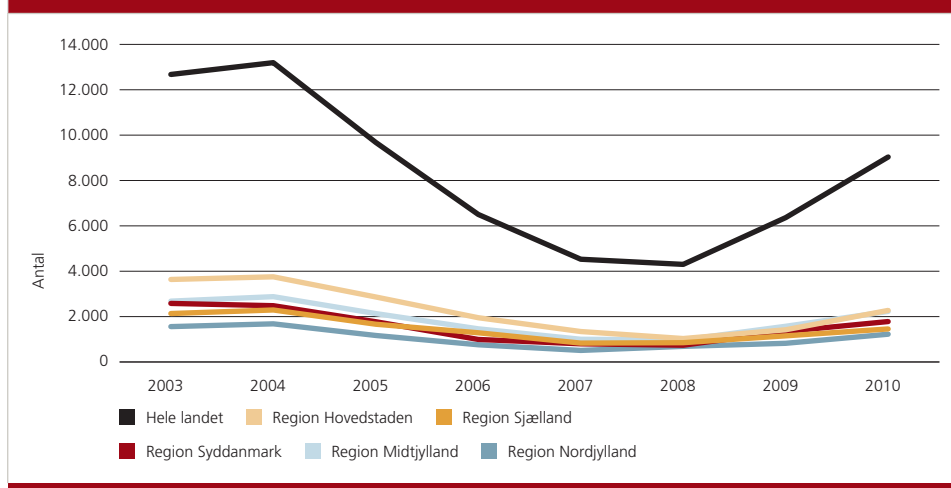
De seneste regionale tal for de unges uddannelsesadfærd er fra 2008 og viser derfor endnu ikke effekten af de mange initiativer, der er taget de senere år for at styrke ungdomsuddannelserne. Bl.a. skal samtlige erhvervsskoler hvert år udarbejde en handlingsplan med præcise mål og strategier for, hvor meget den enkelte skole årligt forventer at nedbringe frafaldet, og hvordan det konkret skal ske. Mange skoler vurderer, at ikke mindst mentor- og kontaktlærerordningen har været en succes.¹⁴ Foreløbige tal viser, at der i skoleåret 2008-2009 er 5 procentpoint færre elever, der i løbet af det første halve år afbryder deres grundforløb på erhvervsuddannelser uden at vælge et andet (ændret fra 26 pct. til 21 pct.) sammenlignet med året før. Frafaldsindikatoren opgøres formelt kun på landsplan, men de bagvedliggende tal indikerer, at den positive udvikling gælder alle regioner.

Herudover har regeringen igangsat en række øvrige initiativer med henblik på at understøtte 95 pct. målsætningen. For at tage fat om problemerne så tidligt som muligt er der indført obligatorisk sprogscreening, når børnene er 3 år, og igen når de begynder i børnehaveklassen. Elevplaner og nationale test skal sikre, at hver eneste elev bliver set, og at en målrettet undervisning tilrettelægges i tide. For at fastholde de unge på ungdomsuddannelserne er erhvervsuddannelsessystemet blevet forenklet, og der er skabt bedre overgange. Der er indført mulighed for brobygning, så elever i 8. og 9. klasse får mulighed for at udforske de forskellige uddannelsesmuligheder. Derudover er der indført tidligere og mere opsøgende vejledning samt krav om trin- og niveaudeling for at få flere igennem.

Praktikpladser

Ved udgangen af juni 2010 var der ca. 9.100 praktikpladssøgende elever, herunder ca. 3.900 elever i skolepraktik, jf. figur 3.6. Det er en stigning på 2.750 elever i forhold til samme måned året før. Alle regioner har oplevet en stigning i antallet af praktikpladssøgende. Stigningen skal ses i lyset af den økonomiske krise. Der er taget en række initiativer siden foråret 2009 for at skaffe flere praktikpladser. Blandt andet er der til og med 2010 indført en præmie på op til 50.000 kr. til arbejdsgiverne pr. ny uddannelsesaftale, jf. boks 3.2.

Figur 3.6. Praktikpladssøgende, juni 2003-juni 2010

Kilde: UNI•C Statistik & Analyse.

Boks 3.2. Praktikpladspakker

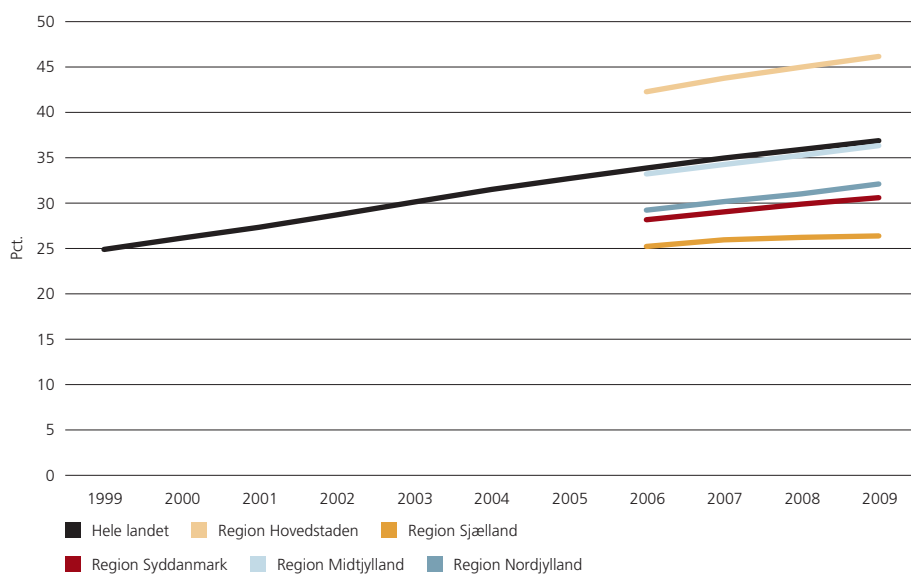
Regeringen har taget en række initiativer for at skaffe flere praktikpladser. I 2009 er der således indgået tre aftaler om praktikpladspakker, som skal medvirke til at skaffe flere praktikpladser i erhvervsuddannelserne. Der er blandt andet indført en præmie på op til 50.000 kr. til arbejdsgiverne pr. ny uddannelsesaftale (ordningen er tidsbegrænset til og med 2010). Desuden er kvaliteten i skolepraktikken styrket og kvoten til skolepraktik er øget med ca. 1.500 pladser årligt i 2009 og 2010. I kommuneaftalen for 2010 indgår, at kommuner og regioner har en fælles forpligtelse til at oprette flere praktikpladser ligesom staten også har påtaget sig en forpligtelse til at oprette flere praktikpladser i 2010. Samlet har partierne bag globaliseringsaftalen ekstraordinært afsat ca. 1,35 mia. kr. i 2010-2012 til at skaffe op til 5.000 flere praktikpladser i 2010 i lyset af konjunkturerne. Regeringen vil tage initiativ til, at der inden for rammerne af AER-ordningen også etableres op til 5.000 ekstra praktikpladser i 2011.

Videregående uddannelser

Evnen til at konkurrere på viden og idéer hænger bl.a. tæt sammen med, hvor mange der har en videregående uddannelse, og hvor dygtige de er. Fremstillingen af nye varer og tjenesteydelser bliver mere og mere videnintensiv. Højtuddannet arbejdskraft spiller derfor en afgørende rolle for vækst og velstand.

Andelen af 25-34-årige med en videregående uddannelse er stigende. I 1999 havde ca. 25 pct. af de 25-34-årige gennemført en videregående uddannelse, mens andelen i 2008 var nået op på ca. 37 pct., jf. figur 3.7. Der er betydelige regionale forskelle. I Region Hovedstaden har ca. 46 pct. af de 25-34-årige en videregående uddannelse, og i Region Midtjylland er det ca. 36 pct. Region Nordjylland, Region Syddanmark og Region Sjælland ligger under landsgennemsnittet med henholdsvis 32, 31 og 26 pct.

Figur 3.7. Andel 25-34-årige med en videregående uddannelse, 1999-2009

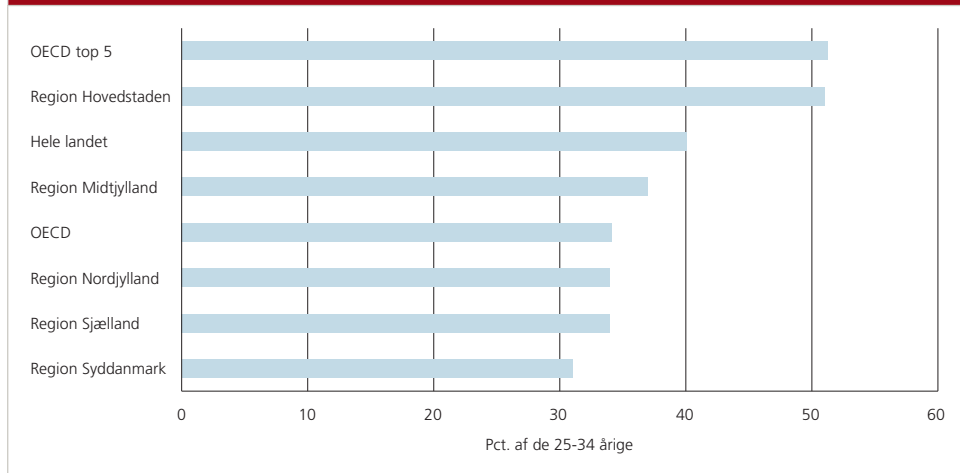

Anm.: Højeste fuldførte uddannelse er opgjort pr. 1. oktober året før, mens alder er opgjort 1. januar i året. MVU omfatter universitetsbachelor, professionsbachelor, diplomuddannelser og øvrige MVU. Beregningerne medtager ikke indvandrere, da det ikke er fuldt ud muligt at belyse indvandreres uddannelsesniveau, idet den seneste undersøgelse af indvandreres medbragte uddannelse kun dækker personer indvandret til og med 2004. Tal for 2010 er ikke medtaget, da de er forbundet med et registrerings-efferslæb, hvorfor de ikke kan sammenlignes med de endelige tal for tidligere år.

Kilde: Danmarks Statistik.

I international sammenligning ligger Danmark i den øvre ende af midterfeltet, når det gælder andelen af 25-34 årige med en videregående uddannelse. Region Hovedstaden er på niveau med de bedste lande i OECD, mens Region Midtjylland er over OECD-gennemsnittet, jf. figur 3.8. Region Nordjylland og Region Sjælland er på niveau med OECD-gennemsnittet, mens Region Syddanmark er lidt under.¹⁵

Figur 3.8. 25-34-årige med en videregående uddannelse, 2007

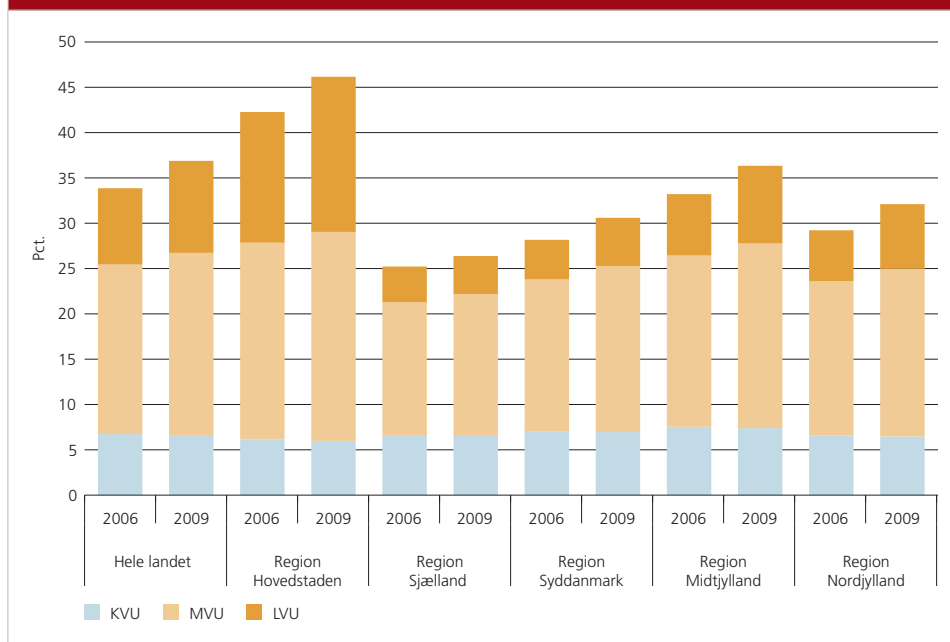
Anm.: Baseret på tal fra arbejdskraftundersøgelsen (AKU). De internationale tal er ikke fuldt ud sammenlignelige med de danske registerbaserede oplysninger.

Kilde: Danmarks Statistik og www.factbook.dk.

Andelen med en kort videregående uddannelse (KVU) er relativt ens på tværs af regionerne, jf. figur 3.9. Ser man derimod på andelen med en mellemlang videregående uddannelse (MVU) er der større regionale forskelle. Ca. 23 pct. af de 25-34 årige i Region Hovedstaden har en MVU, mens det gælder for godt 16 pct. i Region Sjælland. For de lange videregående uddannelser (LVU) er forskellene endnu større; ca. 17 pct. i Region Hovedstaden har en LVU, mens det er ca. 5 pct. i Region Syddanmark og 4 pct. i Region Sjælland.

¹⁵ Med de internationalt sammenlignelige data bytter Region Sjælland og Region Syddanmark plads sammenlignet med de danske registerbaserede uddannelsesoplysninger.

Figur 3.9. Andel 25-34-årige med en videregående uddannelse, 2006 og 2009

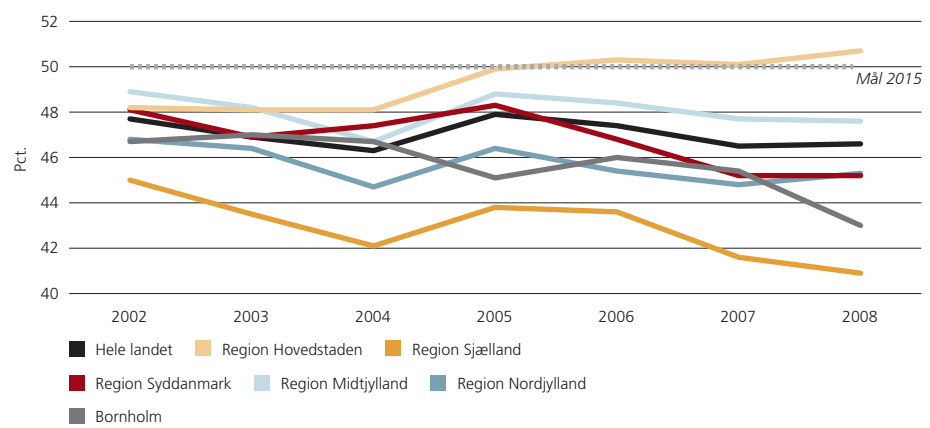
Anm.: Højeste fuldførte uddannelse er opgjort pr. 1. oktober året før, mens alder er opgjort 1. januar i året. MVU omfatter universitetsbachelor, professionsbachelor, diplomuddannelser og øvrige MVU. Beregningerne medtager ikke indvandrere, da det ikke er fuldt ud muligt at belyse indvandreres uddannelsesniveau, idet den seneste undersøgelse af indvandreres medbragte uddannelse kun dækker personer indvandret til og med 2004.

Kilde: Danmarks Statistik.

Den forventede fremtidige udvikling med hensyn til videregående uddannelse kan – ligesom ungdomsuddannelserne ovenfor – vurderes med profilmodellen. Givet adfærd i uddannelsessystemet i 2008 ventes ca. 47 pct. af 2008-ungdomsårgangen at gennemføre en videregående uddannelse, jf. figur 3.10. Niveaue er højest i Region Hovedstaden, hvor over halvdelen af en årgang forventes at gennemføre en videregående uddannelse. Region Midtjylland følger lige efter, mens regionerne Syddanmark og Nordjylland ligger lidt under landsgennemsnittet. I Region Sjælland er det kun godt 40 pct. af en ungdomsårgang, der ventes at fuldføre en videregående uddannelse.

I alle regioner undtagen Region Hovedstaden er andelen af unge, som ventes at fuldføre en videregående uddannelse, faldet lidt de seneste år. Det dækker over, at flere ventes at tage en lang videregående uddannelse, mens færre ventes at gennemføre en kort eller mellemlang videregående uddannelse. At færre forventes at gennemføre en kort eller mellemlang videregående uddannelse kan blandt andet afspejle de gode beskæftigelsesmuligheder frem til 2008, som kan have afholdt nogle fra at gå i gang med en videregående uddannelse, mens andre kan have afbrudt et uddannelsesforløb til fordel for fuldtidsbeskæftigelse.

Figur 3.10. Forventet gennemførelse af videregående uddannelse 25 år efter 9. klasse, 2002-2008 (pct. af årgang)

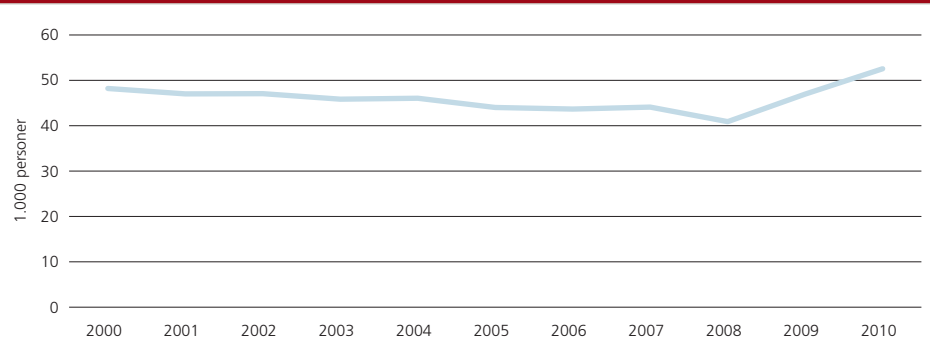

Anm: Baseret på Uni•C's profilmodel, se boks 3.1.
Kilde: UNI•C Statistik og Analyse.

For at understøtte 50 pct. målsætningen er der taget en række initiativer for at reducere frafaldet på de videregående uddannelser de seneste år, som endnu ikke er afspejlet i statistikken. På universiteterne er der bl.a. blevet indført nye og skærpede adgangskrav for at sikre fagligheden og mindske frafaldet, og der er sket en styrkelse af studievejledningen og en styrkelse af undervisningskvaliteten. Senest er der blevet sat fokus på styrket kvalitet samt øgede bevillinger til mere og bedre undervisning på de humanistiske og samfundsvidenskabelige hovedområder. Endvidere er universiteterne og professionshøjskolerne blevet forpligtet til at følge op i forhold til frafaldstruede studerende. Endelig er de mellemlange videregående uddannelser blevet samlet i syv regionalt baserede professionshøjskoler med fagligt stærke og moderne studiemiljøer. De korte videregående uddannelser er samlet i erhvervsakademier, som giver et regionalt dækkende udbud i samarbejde med lokale erhvervsskoler.

De seneste tal for optaget på de videregående uddannelser indikerer en kraftig stigning i tilgangen i 2009 og 2010, jf. figur 3.11.

Figur 3.11. Optag på de videregående uddannelser, 2000-2010

Kilde: Den Koordinerede Tilmelding, KOT.

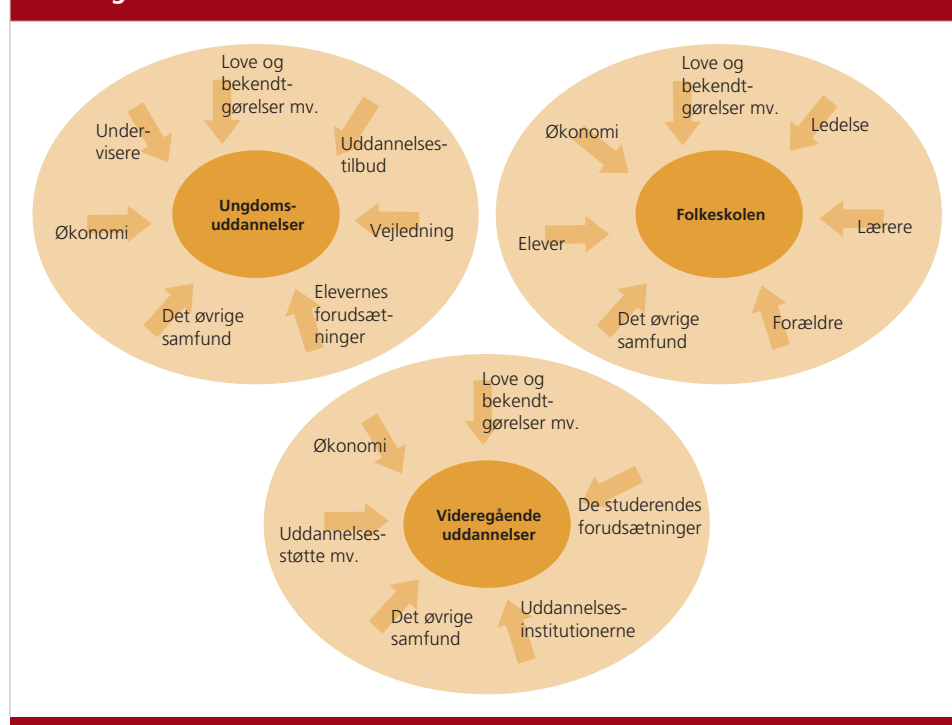
Rammevilkår for uddannelse

De regionale aktører kan yde et vigtigt bidrag til at forbedre præstationerne på uddannelsesområdet og sikre virksomhederne adgang til en veluddannet og kvalificeret arbejdskraft, bl.a. ved at øge de unges uddannelsestilbøjelighed, ved at efter- og videreuddanne arbejdsstyrken, ved at styrke samspillet mellem de regionale uddannelsesinstitutioner og erhvervslivet og ved at bidrage til, at regionen er attraktiv at bo og/eller arbejde i.

Figuren nedenfor viser nogle af de vigtigste rammevilkår på uddannelsesområdet.¹⁶ En række af disse er nationale rammevilkår, der er ens på tværs af landet. På de områder, hvor rammevilkårene varierer fra region til region, er datagrundlaget for at belyse forskellene generelt svagt. Det betyder dog ikke, at de regionale og lokale aktørers indsats ikke kan have meget stor eller afgørende betydning.

I boks 3.3 er beskrevet en række regionale strukturfondsinitiativer, som sigter på at styrke de regionale uddannelsespræstationer.

Figur 3.12. Rammevilkår for folkeskolen, ungdomsuddannelser og videregående uddannelser

¹⁶ Konkurrencevneredegørelse 2010.

Boks 3.3. Eksempler på strukturfondsprojekter for uddannelse

Studieture, besøg hos forskerne og biotek. Det er sammen med en oprustning af det naturvidenskabelige lærerkorps nogle af ingredienserne i det sjællandske projekt **STAR**, der skal få unge i Roskilde, Næstved og Ishøj til at vælge en naturvidenskabelig eller teknisk uddannelse. Sjælland og hovedstaden har mange højteknologiske virksomheder blandt andet inden for biotek og it, og der er brug for naturvidenskabelig og teknisk uddannede unge, hvis virksomhederne fortsat skal kunne udvikle sig og kunne rekruttere de rigtige medarbejdere. STAR-projektet skal videre- og efteruddanne lærere i naturvidenskab og matematik, få flere til at vælge naturvidenskab og matematik i HF og gymnasiet, så flere unge søger videregående uddannelse inden for disse fag.

Projektet **Hold Fast** skal få unge i Region Syddanmark og Region Midtjylland til at gennemføre en ungdomsuddannelse og tager fat i de unge, der har den største risiko for frafald – allerede fra folkeskolen og til den unge der har gennemført en ungdomsuddannelse. Der er tale om en længerevarende indsats, som gennemføres af 176 institutioner i et bredt partnerskab mellem ungdomsuddannelser, kommuner, produktionskoler og UU'er i de to regioner.

International Community bidrager til at gennemføre Vækstforums Midtjyllands initiativ **Modtagelse og fastholdelse af udenlandsk arbejdskraft**, som skal være med til at styrke betingelserne for vækst, innovation og velfærd i regionen. Målet med projektet er på den ene side at lette modtagelsen og integrationen af udenlandsk arbejdskraft, og på den anden side at understøtte og udvikle den offentlige modtagelse og integration af den udenlandske arbejdskraft i lokalsamfundet. 500 internationale medarbejdere i Århus-området har blandt andet nydt godt af cafébesøg, sejlads, speed-dating basketballkampe og informationsmøder med Skat, Statsforvaltningen og Sundhedsvæsenet.

Relationer der forpligtiger – mentorordninger på erhvervsuddannelser. Formålet med projektet er at sikre, at flere unge gennemfører en erhvervsuddannelse. I dag starter en del unge med utilstrækkelige faglige, personlige og sociale kompetencer og har behov for støtte til at gennemføre en uddannelse og opnå de nødvendige kompetencer for at indgå på arbejdsmarkedet under og efter endt uddannelsesforløb. Relationer der forpligtiger skal afprøve fem forskellige mentorordninger rettet mod særligt udsatte elevgrupper på EUD. Målet er at dokumentere hvilke mentorordninger, der har effekt i forhold til at fastholde forskellige elevtyper i erhvervsuddannelserne, og at projektets viden bliver udbredt til regionens øvrige erhvervsuddannelsesinstitutioner.

Erhvervsskolerne i Region Nordjylland arbejder sammen om projekt **Unge i Uddannelse (UIU)**. Formålet er at give bidrag til et kompetenceløft og et øget arbejdskraftudbud i Region Nordjylland. Det gennemgående er udvikling af aktiviteter på tværs af regionens 10 erhvervsskoler, men med lokal implementering og forankring i tæt samspil med virksomhederne. Projektet tager udgangspunkt i de politiske målsætninger på uddannelsesområdet om at 95 % af alle unge skal gennemføre en ungdomsuddannelse i 2015. Det vil kræve både en bredere rekruttering af unge, højere fastholdelse og gennemførelsesprocent på uddannelserne og en kvalitet der matcher de forventninger regionens virksomheder har til deres kommende arbejdskraft.

4. INNOVATION, FORSKNING OG UDVIKLING

Danske virksomheders evne til at gøre sig gældende på det globale marked afhænger i høj grad af virksomhedernes evne til at forny sig.

Det er regeringens mål, at

- Danmark i 2020 skal være blandt de lande i verden, hvor virksomhederne er mest innovative
- De offentligt finansierede udgifter til forskning og udvikling i 2010 skal nå op på 1 pct. af BNP, og mindst et dansk universitet skal i 2020 ligge i Europas top 10

Danmark ligger kun i det internationale midterfelt målt på andelen af innovative virksomheder og målt på nye produkters omsætningsandel. Andelen af innovative virksomheder er steget i de fleste regioner, men det er fortsat mere end 6 ud af 10 virksomheder, der hverken har introduceret nye produkter eller processer de seneste tre år.

De private investeringer i forskning og udvikling er betydeligt højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner, men de øvrige regioner har halet ind på Region Hovedstaden.

I alle regioner er andelen af privatansatte med en videregående uddannelse og antallet af personer beskæftiget med forskning og udvikling steget betydeligt, hvilket har styrket virksomhedernes innovationskapacitet. I en række andre lande er uddannelsesniveauet i den private sektor dog fortsat betydeligt højere end i Danmark.

Samspelet om innovation er betydeligt svagere i Danmark end i udlandet. Der er i alle regioner bl.a. behov for at styrke samspelet mellem virksomhederne og deres kunder og leverandører samt mellem virksomhederne og viden- og uddannelsesinstitutionerne.

Innovative virksomheder

Innovation er implementeringen af et nyt eller væsentligt forbedret produkt (vare eller tjenesteydelse), proces, markedsføringsmetode eller en væsentlig organisatorisk ændring. Innovationer kan tage udgangspunkt i ny viden og teknologi, men kan også være en kombination af, eller nye anvendelsesmuligheder for, eksisterende viden og teknologier.

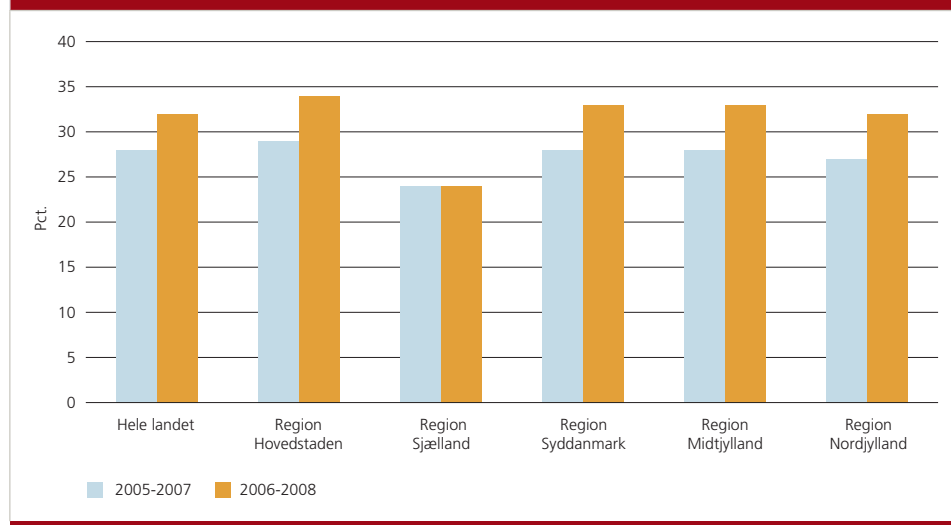
De nyeste internationalt sammenlignelige tal for virksomhedernes innovationsaktivitet dækker perioden 2004-06. Disse tal viser, at Danmark kun indtager en midterplacering målt på andel innovative virksomheder, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*.

For Danmark og regionerne foreligger der nyere innovationsdata, som dog ikke umiddelbart kan sammenlignes med de ældre data, jf. boks 4.1.¹⁷ Ifølge den seneste undersøgelse af innovationen i dansk erhvervsliv er det kun ca. 32 pct. af virksomhederne, som har introduceret et nyt produkt og/eller proces i 2006-08, jf. figur 4.1. Andelen af produkt- og/eller procesinnovative virksomheder varierer ikke meget fra region til region, men er højest i Region Hovedstaden (ca. 34 pct.) og lavest i Region Sjælland

¹⁷ De regionale data vedrørende innovation, forskning og udvikling skal tolkes med forbehold for, at oplysninger for virksomheder, som er del af en koncern, er opgjort på hovedsædet, mens selve aktiviteterne kan have fundet sted på arbejdssteder i andre regioner.

(ca. 24 pct.). Alle regioner bortset fra Region Sjælland har oplevet en stigning i andelen af produkt- og/eller procesinnovative virksomheder fra 2005-2007 til 2006-2008.

Figur 4.1. Andel produkt- og/eller procesinnovative virksomheder, 2005-2007 og 2006-08 (pct.)

Anm.: Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.

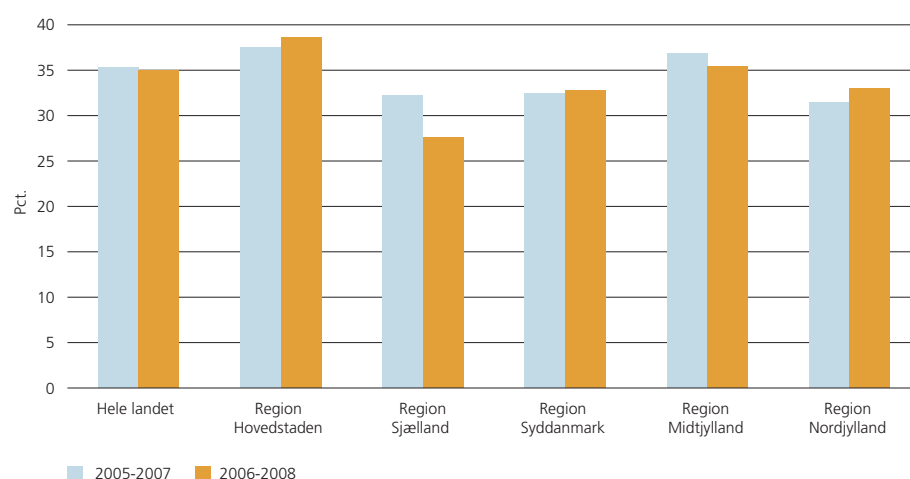
Kilde: Danmarks Statistik, innovationsstatistikken.

Boks 4.1. Innovationsundersøgelsen

Tallene i figur 4.1, 4.2 og 4.3 er baseret på de nyeste innovationsundersøgelser fra Danmarks Statistik. Danmarks Statistik overtog i 2008 ansvaret for innovationsundersøgelsen fra Center for Forskningsanalyse. Undersøgelsen blev i den forbindelse udvidet, gjort lovpligtig og gennemføres årligt i Danmark, hvorved den bliver mere aktuell, præcis og fyldestgørende. Forbedringerne betyder dog, at de nyeste undersøgelser (2005-2007 og 2006-2008) ikke direkte kan sammenlignes med tidligere undersøgelser.

Ud over produkt- og procesinnovation kan virksomheder også styrke deres position på markedet ved at indføre ny markedsføring eller ændret organisationsstruktur, fx nyt design, nye salgskanaler, ændrede forretningsgange og forbedrede eksterne relationer. Cirka hver tredje virksomhed i Danmark er organisations- og/eller markedsføringsinnovativ, jf. figur 4.2. Niveaueet er lidt højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner. Virksomhederne i Region Sjælland ligger lavest, ca. 10 procentpoint under Region Hovedstaden.

Figur 4.2. Andel organisations- og/eller markedsføringsinnovative virksomheder, 2005-2007 og 2006-2008

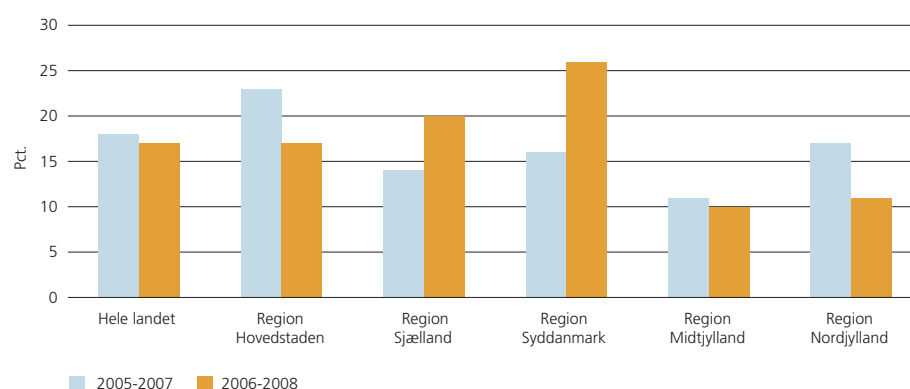
Anm.: Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.
Kilde: Danmarks Statistik, innovationsstatistikken.

Omsætning fra nye varer og tjenesteydelser

Nye varer og tjenesteydelsers omsætningsandel er lavere i Danmark end i de fleste andre OECD-lande, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*.¹⁸ Det indikerer, at danske virksomheder har mindre kommerciel succes med innovation end udenlandske konkurrenter.

Regionalt varierer nye varer og tjenesteydelsers omsætningsandel i 2006-08 fra ca. 25 pct. i Region Syddanmark til ca. 10 pct. i Region Midtjylland, jf. figur 4.3. Det indikerer umiddelbart, at virksomhederne i Region Syddanmark har relativt stor kommerciel succes med deres innovationer. Da de regionale tal kan svinge en del fra periode til periode, skal de dog tolkes forsigtigt.

Figur 4.3. Nyudviklede varer og tjenesteydelsers andel af innovative virksomheders samlede omsætning, 2005-07 og 2006-2008

Anm.: Omsætning fra varer og tjenesteydelser, der er nye for markedet, som andel af samlet omsætning for innovative virksomheder. Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.
Kilde: Danmarks Statistik, innovationsstatistikken.

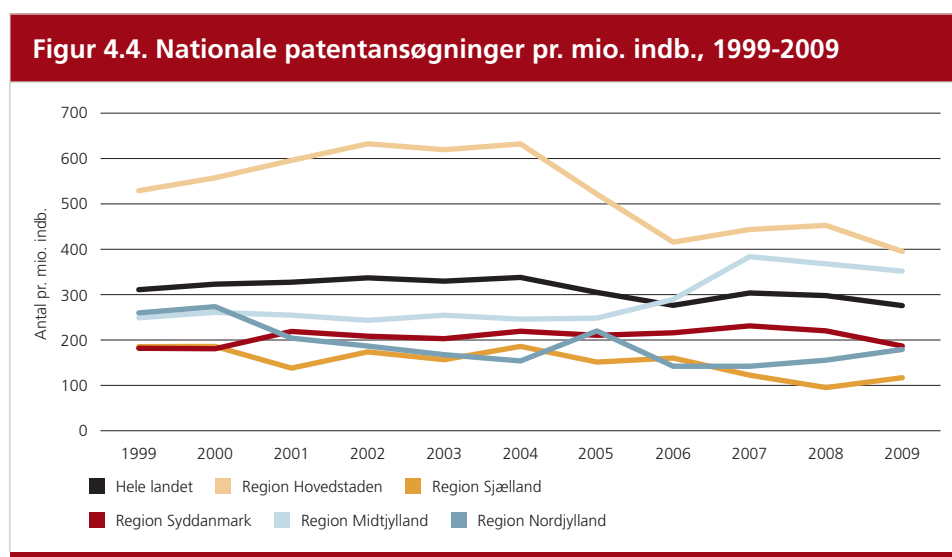
¹⁸ De nyeste internationalt sammenlignelige data vedrører perioden 2004-06.

Patenter og varemærker

Patentansøgninger er en indikator for virksomhedernes teknologiske innovation. For nogle virksomheder kan det være tilstrækkeligt at beskytte innovationer med et nationalt patent, mens andre har behov for beskyttelse på internationale markeder.

Regionale opgørelser af patent- og varemærkeansøgninger skal tages med forbehold, da ansøgningerne bliver kategoriseret efter den førstnævnte ansøger på ansøgningen.¹⁹ Ligeledes kan den viden, som ligger bag patentet eller varemærket, godt være skabt i en anden del af virksomheden/koncernen, som ikke nødvendigvis har adresse i samme region som ansøgeren.

Antallet af nationale patentansøgninger pr. indbygger er større i Region Hovedstaden og Region Midtjylland end i de tre øvrige regioner, jf. figur 4.4. Specielt i Region Midtjylland har der været en positiv udvikling i antallet af patentansøgninger siden 1999 (dog med et mindre fald i 2007-09). I Region Sjælland og Region Nordjylland har der omvendt været en tendens til, at antallet af patentansøgninger er faldet siden 1999. I Region Hovedstaden er antallet af nationale patentansøgninger faldet betydeligt siden 2004.

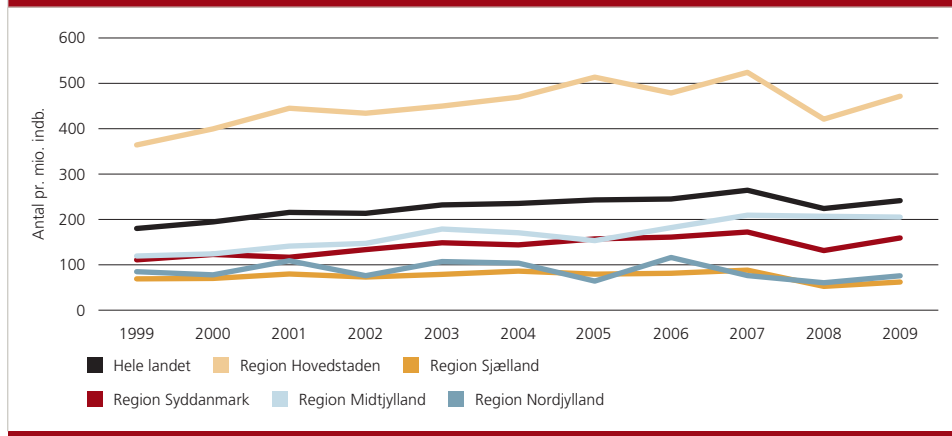
Kilde: Patent- og Varemærkestyrelsen.

Virksomheder, der er aktive på det europæiske marked, vil typisk beskytte teknologiske innovationer gennem den europæiske patentmyndighed (EPO). De seneste ti år er antallet af danske EPO-patentansøgninger steget betydeligt, og Danmark er placeret på en 6. plads blandt OECD-landene målt på antal ansøgninger pr. indbygger, jf. *Konkurrenceevneredegørelse 2010*.

Antallet af EPO-patentansøgninger pr. indbygger er klart størst i Region Hovedstaden og mindst i Region Nordjylland og Region Sjælland, jf. figur 4.5. I Region Midtjylland, Region Syddanmark og Region Hovedstaden er antallet af EPO-patentansøgninger steget betydeligt siden 1999.

¹⁹ Dette gør, at ansøgninger med en dansk ansøger ikke bliver inkluderet, hvis ansøgningen er ansøgt sammen med en udenlandsk partner, og denne står først på ansøgningen. Ligeledes bliver ansøgningen talt med i den region, hvor første danske ansøger har hjemme, hvilket kan gøre, at ansøgninger, der er udarbejdet på tværs af regioner, kun bliver talt med i totalen for den ene region.

Figur 4.5. EPO-patentansøgninger pr. mio. indb., 1999-2009

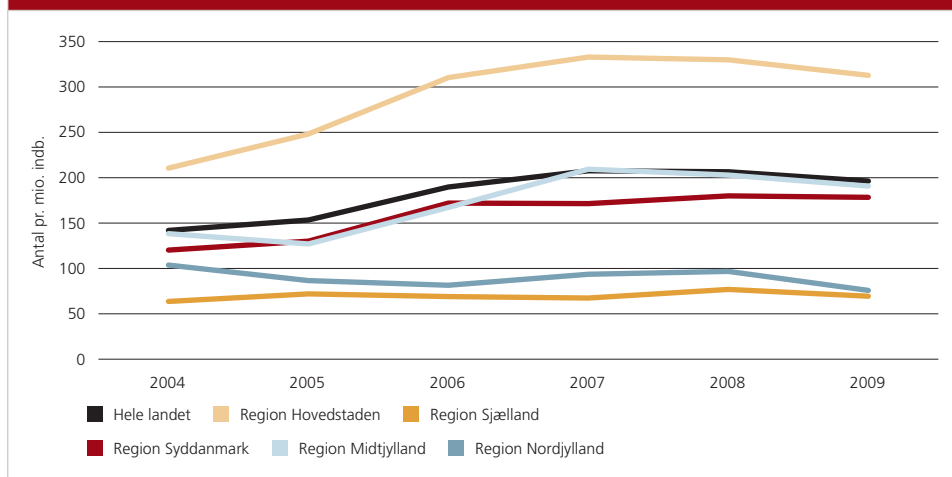
Anm.: Den regionale opgørelsesmetode afviger fra EPO's opgørelsesmetode, hvorfor antallet af ansøgninger ikke matcher antallet af ansøgninger som opgjort af EPO og vist i Konkurrencevneredegeørelse 2010. Afvigelseerne kan skyldes, at der er danske ansøgere, der ikke anfører Danmark som oprindelsesland, hvorfor de ikke vil optræde i den regionale, men kun i EPO's statistik, ligesom EPO ikke løbende opdaterer oplysninger om ejerskifte.

Kilde: Patent- og Varemærkestyrelsen.

Man kan kun få patent på teknologiske innovationer. Ikke-teknologiske innovationer kan i visse tilfælde beskyttes ved hjælp af varemærker. Målt i forhold til indbyggertallet har antallet af danske ansøgninger om EU-varemærker de seneste år ligget blandt de fem højeste i OECD, og ligger i 2009 på en delt 5. plads med Tyskland.²⁰

Der er flest EU-varemærkeansøgninger pr. indbygger i Region Hovedstaden og færrest i Region Sjælland og Region Nordjylland, jf. figur 4.6. I regionerne Hovedstaden, Midtjylland og Syddanmark er antallet af EU-varemærkeansøgninger steget med ca. 50 pct. i perioden 2004-2009, mens antallet har været stort set uændret i Region Sjælland og svagt faldende i Region Nordjylland.

Figur 4.6. EU-varemærkeansøgninger pr. mio. indb., 2004-2009

Anm.: Kun ansøgninger med dansk første ansøger er medtalt. Summen af de regionale opgørelser kan afvige fra de nationale opgørelser, da disse ikke er opgjort på samme tidspunkt, hvorfor der kan være lavet rettelser/ændringer såsom ejerskifte imens.

Kilde: Patent- og Varemærkestyrelsen.

²⁰ Konkurrencevneredegeørelse 2010.

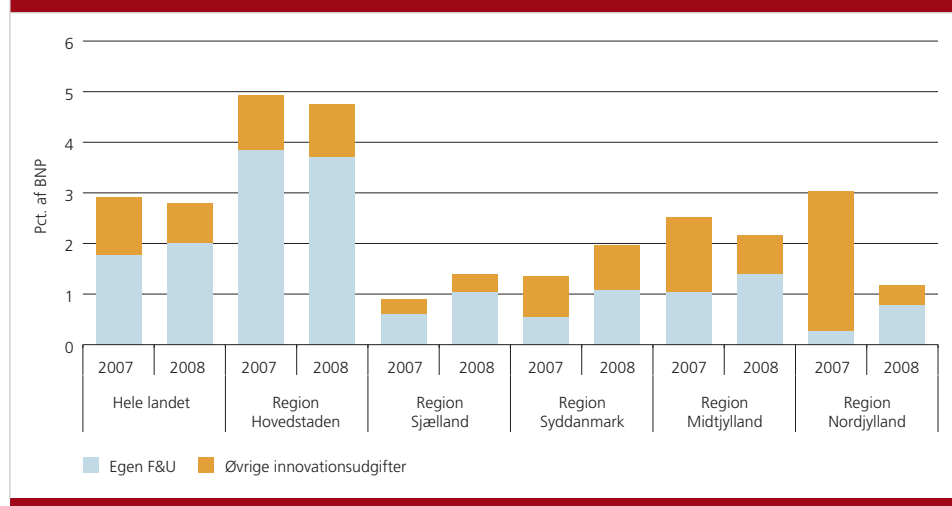
Private investeringer i forskning, udvikling og innovation

Erhvervslivets investeringer i innovationsaktiviteter, inkl. forskning og udvikling (FoU), er en vigtig kilde til innovation. FoU omfatter systematisk forsknings- og udviklingsarbejde iværksat for at udvikle ny viden og idéer og finde nye anvendelsesmåder for denne viden. I 2008 udgjorde de private investeringer i (egen) FoU ca. 2 pct. af BNP for Danmark som helhed, hvilket dækker over store variationer fra region til region, jf. figur 4.7.

Virksomhederne i Region Hovedstaden afholder FoU-udgifter på knap 4 pct. af regionens BNP. I de øvrige regioner udgør de private FoU-udgifter 1,5 pct. eller mindre af det regionale BNP. Det er dog værd at bemærke, at FoU-udgifterne er steget fra 2007 til 2008 i alle regioner uden for Hovedstadsregionen.

De regionale variationer i FoU-investeringer afspejler blandt andet, at Region Hovedstaden har forholdsvis mange virksomheder inden for de forskningstunge erhverv, herunder medicoindustri og IKT.

Figur 4.7. Private investeringer i forskning, udvikling og innovation, 2007-2008

Anm.: Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.
Kilde: Danmarks Statistik.

Nogle innovationsudgifter bliver ikke kategoriseret som egentlige FoU-udgifter. Det gælder fx indkøb af avancerede maskiner, udstyr eller software til frembringelse af nye produkter og produktionsprocesser, køb af eksterne varemærker, designs mv. samt aktiviteter og tekniske forberedelser til introduktion af nye produkter eller arbejdsgange. I nogle regioner er disse innovationsudgifter ikke langt fra at være lige så store som FoU-udgifterne i 2008, jf. figur 4.7.

Ser man på alle innovationsudgifter, inkl. FoU-udgifter, samlet i 2008, er udgifterne klart størst i Region Hovedstaden og mindst i Region Nordjylland og Region Sjælland.

Rammevilkår for innovation, forskning og udvikling

En række rammevilkår påvirker innovationsniveauet i virksomhederne, herunder adgangen til højtuddannet arbejdskraft og samspillet med videninstitutioner og andre aktører på markedet, jf. figur 4.8. Derudover er offentlig forskning, iværksætter, konkurrence og adgang til risikovillig kapital væsentlige drivkræfter til innovation i erhvervslivet.

De regionale aktører kan yde et væsentligt bidrag til at styrke den regionale innovationsaktivitet, bl.a. ved at skabe gode rammer for at øge andelen af højtuddannede i de små og mellemstore virksomheder og ved at styrke samspillet mellem virksomheder og viden- og forskningsinstitutioner.

Figur 4.8. Ramevilkår for innovation i virksomhederne

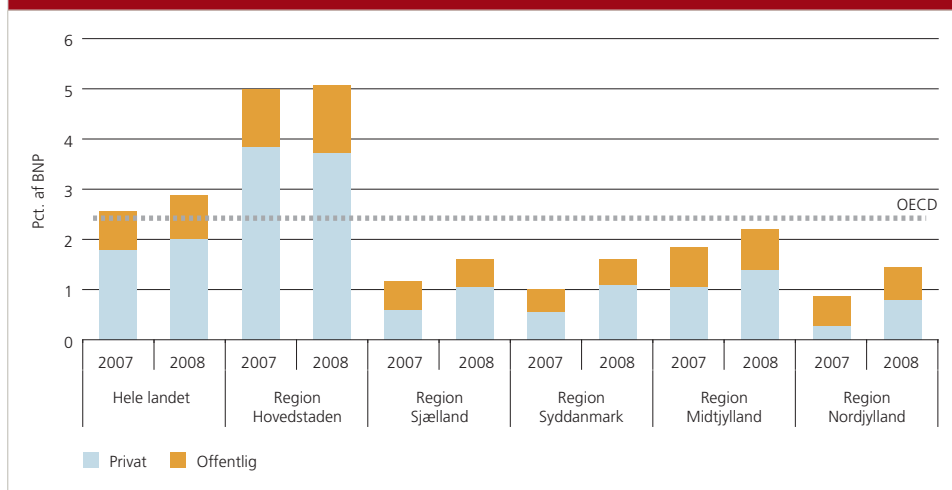
Offentlige investeringer i FoU

De offentlige investeringer i forskning og udvikling er drivkraft for innovation og fornyelse i både den offentlige og den private sektor. De offentlige FoU-investeringer må primært betragtes som et nationalt rammevilkår, idet investeringerne typisk kommer hele landet til gavn, uanset hvilken region de foretages i. Offentlige FoU-investeringer kan dog have en særlig regional effekt, fx fordi geografisk nærhed kan have betydning for samspillet mellem et universitet og erhvervslivet.

De offentlige investeringer i forskning og udvikling (FoU) er styrket de senere år og udgjorde knap 1 pct. af BNP i 2008. Set i forhold til BNP er de offentlige FoU-investeringer størst i Region Hovedstaden, men set i forhold til de private FoU-investeringer er niveauet højere i de øvrige regioner, jf. figur 4.9.

Tilsammen udgjorde de offentlige og private udgifter til FoU knap 3 pct. og indfrie dermed næsten Barcelona-målsætningen på 3 pct. De samlede udgifter til FoU i Danmark er i top 5 blandt OECD-landene.

Figur 4.9. Private og offentlige investeringer i forskning og udvikling, 2007 og 2008

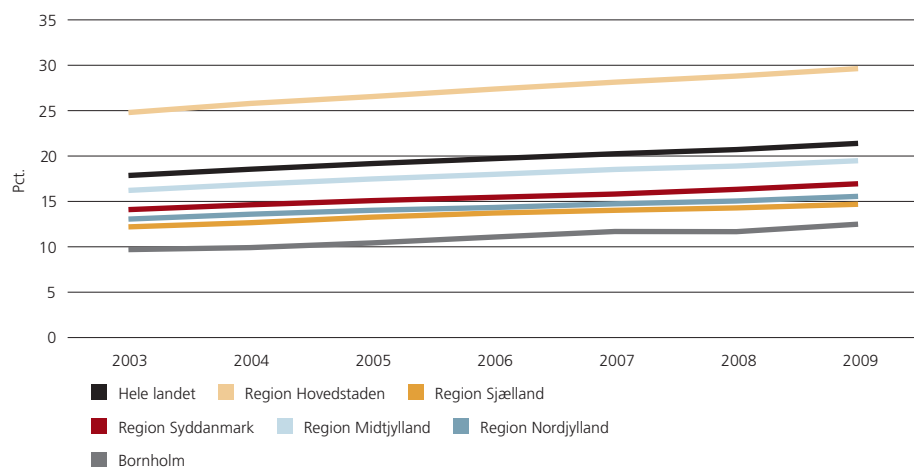

Anm.: Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.
Kilde: Danmarks Statistik, forsknings- og udviklingsstatistikken.

Innovative og højtuddannede medarbejdere i regionerne

Adgang til kompetente medarbejdere er en vigtig forudsætning for, at virksomhederne kan forske og udvikle samt tilegne sig ny viden. I alle regioner er andelen af privatansatte med en videregående uddannelse steget de seneste år, jf. figur 4.10.

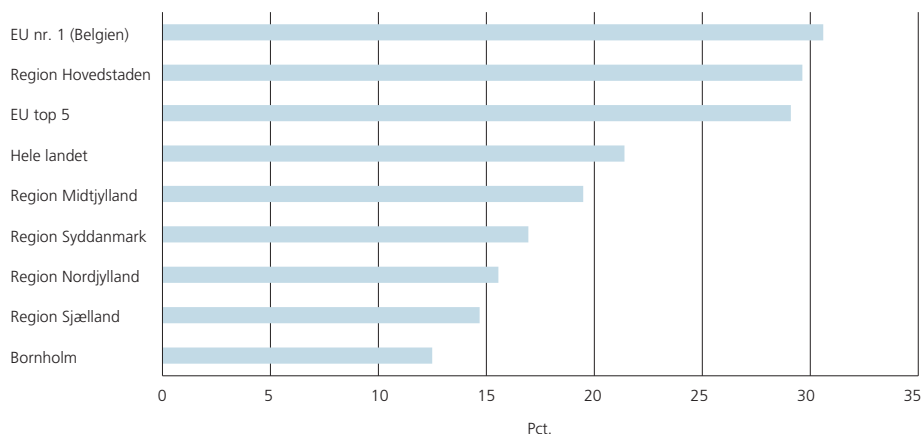
Figur 4.10. Andel privatansatte med en videregående uddannelse, 2003-2009

Anm.: Data er opgjort på arbejdsstedet. Videregående uddannelse omfatter korte, mellemlange og lange videregående uddannelser. Kilde: eStatistik.

Uddannelsesniveaet blandt privatansatte er betydeligt højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner, og afstanden til de øvrige regioner er øget lidt de senere år. Region Hovedstaden er således på niveau med de 5 bedste EU-lande, jf. figur 4.11.

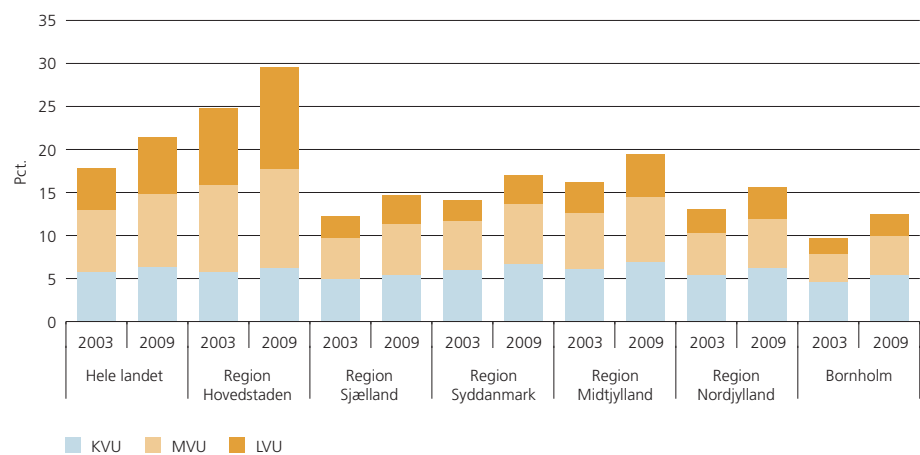
Figur 4.11. Andel privatansatte med en videregående uddannelse, 2009

Anm.: Data er opgjort på arbejdsstedet. De internationale data er fra 2008. Kilde: Statistik og www.factbook.dk.

Det forholdsvis høje uddannelsesniveau i virksomhederne i Region Hovedstaden afspejler især, at der er forholdsvis mange med en lang og mellemlang videregående uddannelse, og at andelen med en lang videregående uddannelse er steget relativt meget i Region Hovedstaden, jf. figur 4.12.

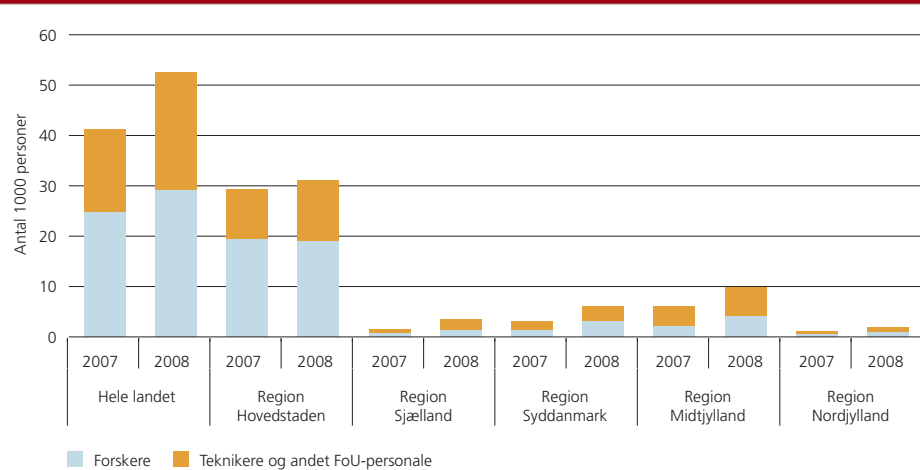
Figur 4.12. Andel privatansatte med en videregående uddannelse fordelt på uddannelse, 2009

Anm.: Data er opgjort på arbejdsstedet. Lang videregående er inkl. PhD. Mellemlang videregående er inkl. bachelor.
Kilde: eStatistik.

I 2008 var der ca. 52.600 ansatte, der beskæftigede sig med forskning og udvikling i den private sektor i Danmark. Det er en markant fremgang i forhold til 2007, hvilket bl.a. skal ses i lyset af at investeringerne i forskning og udvikling er øget. Alle regioner har oplevet en stigning i antallet af ansatte beskæftiget med forskning og udvikling, jf. figur 4.13. I de fleste regioner er det både antallet af forskere og teknikere samt andet FoU-personale, der er steget.

Figur 4.13. Personer beskæftiget med forskning og udvikling, 2007-2008

Anm.: Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser og derfor usikre.
Kilde: Danmarks Statistik, forsknings- og udviklingsstatistikken.

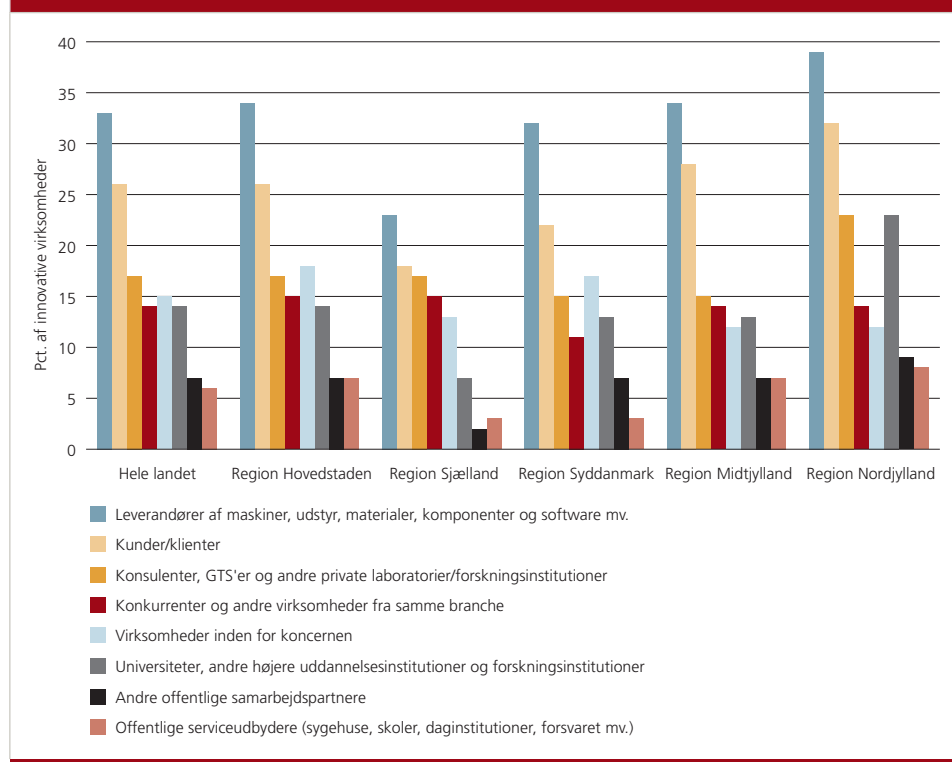
Samspil om innovation

Et betydeligt antal innovationer skabes ikke inden for virksomhedens egne fire vægge, men i samspil med kunder, leverandører, konkurrenter, videninstitutioner mv. Et godt samspil med omverdenen er således et vigtigt rammevilkår for virksomhedernes innovation – og et rammevilkår, som de regionale og lokale aktører har gode muligheder for at påvirke.

I alle fem regioner er de vigtigste private samarbejdspartnere for de innovative virksomheder leverandører samt kunder/klienter, jf. figur 4.14. Sammenlignet med de øvrige regioner synes samspillet med leverandører at være forholdsvis svagt i Region Sjælland. Målt med international målestok er samspillet med leverandører dog ikke specielt stærkt i nogen af de danske regioner, jf. *Konkurrencevneredegørelse 2010*.

Virksomhedernes samspil med offentlige eller offentligt lignende aktører er et andet vigtigt rammevilkår. Fx kan virksomhedernes innovationskraft styrkes gennem videnoverførsel og kommercialisering af offentlige forskningsresultater. På landsplan er det ca. 14 pct. af de innovative virksomheder, som har samarbejdet med universiteter eller andre højere uddannelses- og forskningsinstitutioner. Samarbejdet er mest udbredt i Region Nordjylland, mens det er noget mindre i specielt Region Sjælland, jf. figur 4.14. Herudover er samspillet med offentlige serviceudbydere (sygehuse, skoler mv.) og andre offentlige aktører meget beskedent i samtlige regioner.

Figur 4.14. Samarbejde om innovation fordelt på aktører, 2006-08

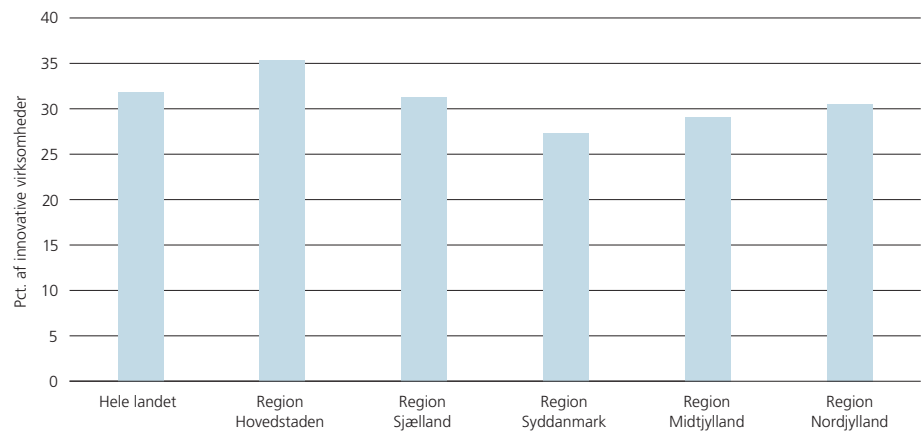

Anm.: Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.

Kilde: Danmarks Statistik, innovationsstatistikken.

Det er også oplagt at hente inspiration i udlandet. Danske virksomheder ligger i midterfeltet blandt 15 OECD-lande målt på andelen af innovative virksomheder, der er engagerede i innovationssamarbejde i udlandet. Det er særligt de innovative virksomheder i Region Hovedstaden, der samarbejder med udlandet, jf. figur 4.15.

Figur 4.15. Samarbejde med udlandet, 2006-2008

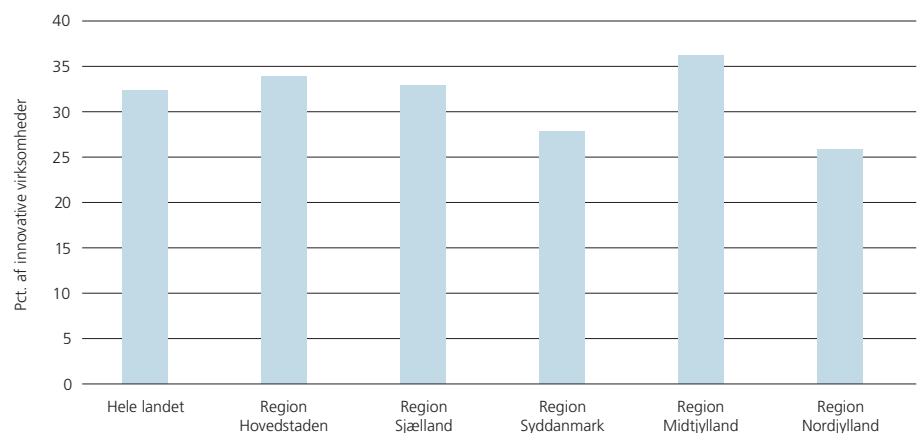

Anm.: Andelen af innovative virksomheder, der er engagerede i innovationssamarbejde i udlandet. Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.

Kilde: Danmarks Statistik, specialkørsel på innovationsstatistikken.

Typisk er innovationer, der tager afsæt i og er målrettet brugernes behov, mere træfsikre og har større chancer for at opnå kommerciel succes. Nogle virksomheder anvender derfor såkaldt brugerdriven innovation, dvs. systematisk indhentning af viden om brugernes behov. Avancerede metoder til afdækning af kundernes fremtidige og ikke-erkendte behov er mest udbredt i regionerne Midtjylland, Hovedstaden og Sjælland og mindst i Syddanmark og Nordjylland, jf. figur 4.16.

Figur 4.16. Brugerdriven innovation, 2006-2008

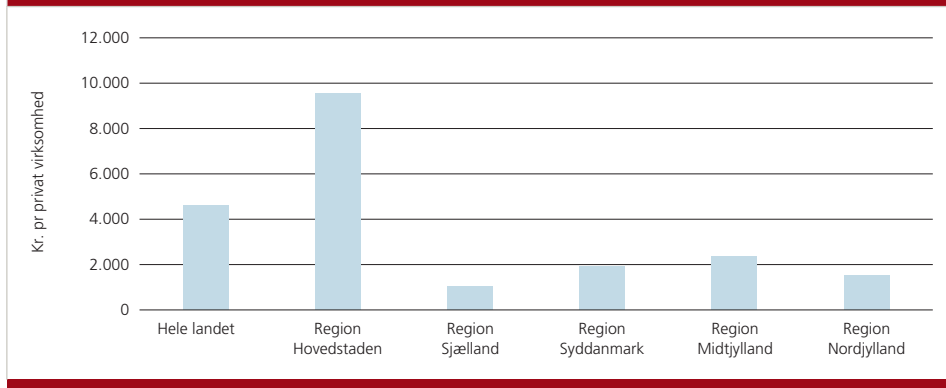
Anm.: Andel innovative virksomheder, der benytter sig af avancerede metoder til afdækning af fremtidige og ikke-erkendte behov. Data er baseret på spørgeskemaundersøgelser.

Kilde: Danmarks Statistik, specialkørsel på innovationsstatistikken.

Adgang til risikovillig kapital

For iværksættere og innovative virksomheder med et stort kapitalbehov og lang tid til markedet kan venturekapital være en vigtig kilde til udvikling og vækst. Venturekapital er kendetegnet ved, at virksomheden både tilføres kapital og kompetencer fra en investor. Omfanget af venturekapital tilvejebragt af danske investorer og sat i forhold til det samlede antal virksomheder i regionen er størst i Region Hovedstaden og noget lavere i de øvrige regioner, jf. figur 4.17. Se i øvrigt afsnit om lånekapital i kapitel 5.

Figur 4.17. Venturekapital pr. privat virksomhed, gnsn. af 2008-2009

Anm.: Kapital fra danske ventureinvestorer til noterede danske virksomheder, der befinder sig i seed, start up eller ekspansionsfasen. Beløbene er sat i forhold til det samlede antal private virksomheder i regionen.
Kilde: Vækstfonden, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Boks 4.2. Eksempler på strukturfondsprojekter for innovation

Internationalt Center for Innovation står i spidsen for at udvikle nye globale forretningsmodeller på tværs af brancher og forskning i Region Nordjylland. Centeret skal hjælpe med at få nordjyske virksomheders produkter ud over landegrænserne. Det første netværk af virksomheder arbejder allerede på at etablere sig globalt. Gennem netværk mellem virksomheder, videninstitutioner og organisationer i regionen skal Internationalt Center for Innovation (ICI) ved Center for Industriel Produktion på Aalborg Universitet skabe vækst lokalt og globalt.

Copenhagen Film Mentor er et 3-årigt internationalt erhvervsorienteret efteruddannelsesprogram, som i løbet af 2008-2011 vil blive gennemført med i alt 24 talentfulde danske filmproducere, og som vil medvirke til at skabe et internationalt filmmiljø i Hovedstaden. Projektet skal bringe de bedste yngre, danske producere op på et forretningsmæssigt højt internationalt niveau, hvor de kan producere eller co-producere internationale spillefilm og dermed skabe nye muligheder for dansk film, udvikle nye kompetencer og kreative arbejdspladser i Hovedstadsregionen, skabe øget regional filmomsætning og markedsføre København internationalt.

Energi-besparelser i Middelfart er rollemodel for hele landet. Andre kommuner kan lære af Middelfart, som er i gang med at renovere 100 af kommunens bygninger og regner med at spare mellem 3 og 4 mio. kr. om året på kommunens energiforbrug. Det sker med udgangspunkt i den såkaldte ESCO-model (Energy Service Companies), som tilbyder rådgivning og løsninger til energibesparelser, der finansieres helt eller delvist med besparelse i projekterne. Det betyder, at for eksempel kommuner kan få hel- eller delfinansieret energirenoveringer af deres skoler og institutioner gennem energibesparelser. Projektet skal bl.a. munde ud i en vejledning i, hvordan ESCO-modellen bedst kan bruges, integreres og udbredes til andre kommuner.

Region Midtjylland har med succes iværksat et projekt for at få højtuddannede ud i små og mellemstore virksomheder. Selvom der kan være mange fordomme mellem højtuddannede og små og mellemstore virksomheder, så kan de faktisk være et godt match. I Region Midtjylland har man derfor forsøgt at lave en **Markedsplads for højtuddannede**, hvor højtuddannede og små og mellemstore virksomheder kommer i kontakt med hinanden.

Region Sjælland har i samarbejde med Lolland, Roskilde og Kalundborg kommuner etableret **Energiklyngecenter Sjælland**, som skal koordinere og udbrede den viden, der allerede er på energiområdet til gavn for hele regionen. Centeret skal samle folk fra forskellige brancher og med forskellige indfaldsvinkler for at udbrede den eksisterende viden. Mange sidder med fælles problemer, men løser dem hver for sig. Med centeret har de enkelte kommuner lettere og billigere adgang til den information om klimavenlig energiforsyning og energibesparelser, som allerede er i regionen.

Bornholmske fødevarer – et af fremtidens innovative eksporterhverv. Den bornholmske fødevarerbranche får en større og større betydning for det bornholmske samfund. Fødevarerbranchen er generelt under pres grundet stigende fødevarerpriser og skærpede krav, idet forbrugere og indkøbere i større grad lægger vægt på købsoplevelser, unikke produkter og tilhørende serviceydelser. Projektet skal bidrage til at realisere visionen om, at danske / bornholmske virksomheder er blandt de mest innovative i verden – ved at arbejde mere nyskabende, anvende trendstudier og brugerdriven innovation, og tænke i nye og utraditionelle baner i forhold til eksisterende og nye markedsmuligheder.

5. IVÆRKSÆTTERE

Nye virksomheder skaber dynamik og styrker konkurrencen ved at udfordre eksisterende virksomheder. De bidrager desuden ofte med idéer til nye arbejdsgange, nye produkter og nye former for markedsføring.

Det er regeringens mål, at

- Danmark i 2020 skal være blandt de lande, der er bedst til at skabe nye vækstvirksomheder.

I alle danske regioner etableres der mange nye virksomheder hvert år, og etableringsraten i Danmark er høj sammenlignet med de fleste andre lande.

Når det gælder om at skabe vækst i de nye virksomheder klarer regionerne sig mindre godt, og Danmark ligger fortsat kun i midterfeltet blandt OECD-landene. Det er derfor en stor udfordring at få skabt mere vækst i de små og mellemstore virksomheder i alle regioner. Det er dog positivt, at de fleste regioner faktisk oplevede en positiv udvikling i andelen af nye vækstvirksomheder, indtil den globale økonomiske afmatning satte ind.

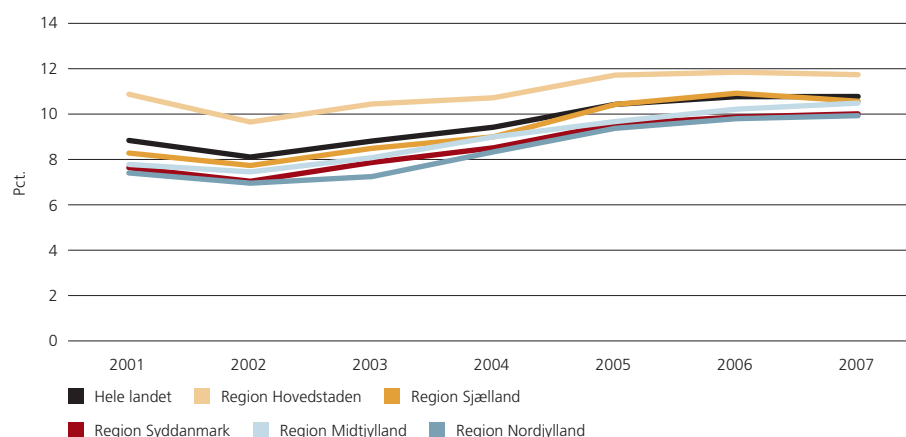
Nye virksomheder

Danmark er i international sammenhæng kendetegnet ved en høj etableringsrate, dvs. at nye virksomheder udgør en forholdsvis stor andel af de danske virksomheder. I den seneste internationale måling lå Danmark på en andenplads blandt 13 europæiske lande.²¹

De nyeste tal for etableringsraten i Danmark er fra 2007, hvor der på landsplan startede mere end 24.000 nye virksomheder. Det betyder, at lidt mere end en ud af ti danske virksomheder er nye.

Frem til den økonomiske afmatning satte ind, var etableringsraten stigende i alle regioner, jf. figur 5.1. Niveauet var lidt højere i Region Hovedstaden end i de øvrige regioner, men med tendens til indsnævring af forskellene.

Figur 5.1. Etableringsrater, 2001-2007

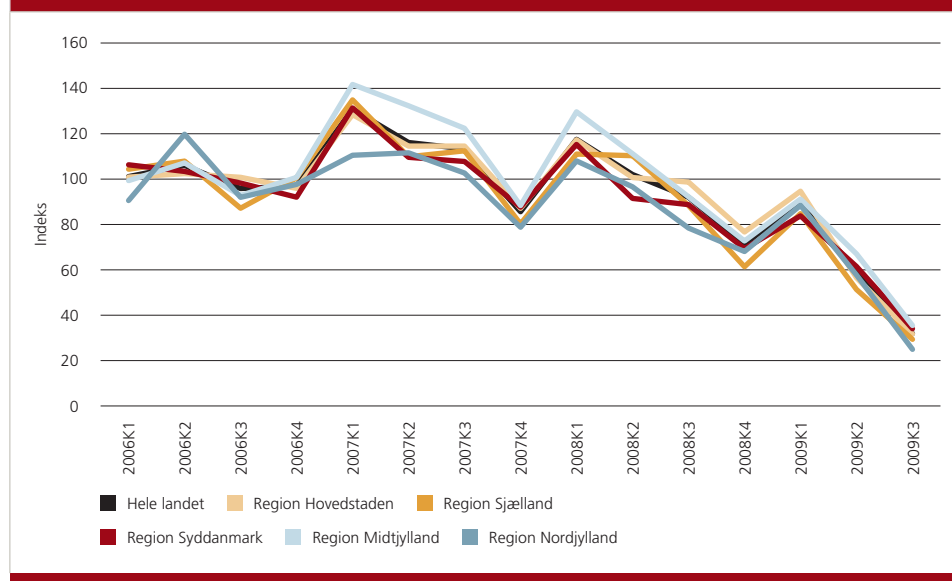

Anm. Nye virksomheder inden for markedsmessige erhverv i pct. af samtlige virksomheder.
Kilde: Danmarks Statistik.

21 Konkurrencevneredegørelse 2010

Nye kvartalsvise tal viser, at i løbet af 2008 og ind i 2009 faldt antallet af nye virksomheder i samtlige regioner, jf. figur 5.2. I regionerne Midtjylland, Hovedstaden og Sjælland var faldet på næsten 70 pct. i forhold til tredje kvartal 2008, mens faldet i Region Nordjylland og Region Syddanmark ligeledes var markant (godt 60 pct.).

Figur 5.2. Tilgangen af nye virksomheder, 1. kv. 2006- 3. kv. 2009

Anm.: Kvartalsgennemsnit for 2006 udgør indeks 100.

Kilde: Danmarks Statistik.

Faldet i antallet af nyetableringer skal ses i sammenhæng med den økonomiske afmatning. *Regional konkurrenceevneredegørelse 2009* viste således, at der synes at være en ret tæt sammenhæng mellem væksten i BNP og udviklingen i nyetablerede virksomheder.

Den reducerede iværksætteraktivitet betyder ikke nødvendigvis, at Danmarks internationale placering vil forringes, idet alle lande må forventes at opleve færre virksomheds-etableringer under den økonomiske lavkonjunktur.

Nye virksomheders overlevelse

Lige knap 20 pct. af de nye virksomheder overlever ikke det første år. Andelen af nye virksomheder, der overlever det første år, er dog steget siden 2002, jf. tabel 5.1. Over 80 pct. af virksomhederne, der startede i 2006, var stadig aktive i 2007. Lidt færre virksomheder i Region Hovedstaden (78 pct.) har overlevet fra 2006 til 2007 end i de øvrige regioner (omkring 81 pct.). Efter fire år er det lidt flere end halvdelen af virksomhederne, der stadig er aktive.

Tabel 5.1. Overlevelsesraten hhv. 1 år, 3 år og 4 år efter start, 2001-2007 (pct.)

Region Hovedstaden	1 år	3 år	4 år	Region Sjælland	1 år	3 år	4 år
2001-virksomheder	74	53	48	2001-virksomheder	78	59	53
2002-virksomheder	72	54	48	2002-virksomheder	77	60	54
2003-virksomheder	76	56	-	2003-virksomheder	80	62	-
2004-virksomheder	76	56	-	2004-virksomheder	81	63	-
2005-virksomheder	77	-	-	2005-virksomheder	81	-	-
2006-virksomheder	78	-	-	2006-virksomheder	83	-	-
Region Syddanmark	1 år	3 år	4 år	Region Midtjylland	1 år	3 år	4 år
2001-virksomheder	80	61	56	2001-virksomheder	80	62	56
2002-virksomheder	77	61	55	2002-virksomheder	77	62	55
2003-virksomheder	80	62	-	2003-virksomheder	80	62	-
2004-virksomheder	82	63	-	2004-virksomheder	81	62	-
2005-virksomheder	80	-	-	2005-virksomheder	81	-	-
2006-virksomheder	82	-	-	2006-virksomheder	83	-	-
Hele landet	1 år	3 år	4 år	Region Nordjylland	1 år	3 år	4 år
2001-virksomheder	77	58	52	2001-virksomheder	78	58	53
2002-virksomheder	75	58	52	2002-virksomheder	77	60	55
2003-virksomheder	79	60	-	2003-virksomheder	81	63	-
2004-virksomheder	79	60	-	2004-virksomheder	80	62	-
2005-virksomheder	79	-	-	2005-virksomheder	80	-	-
2006-virksomheder	81	-	-	2006-virksomheder	83	-	-

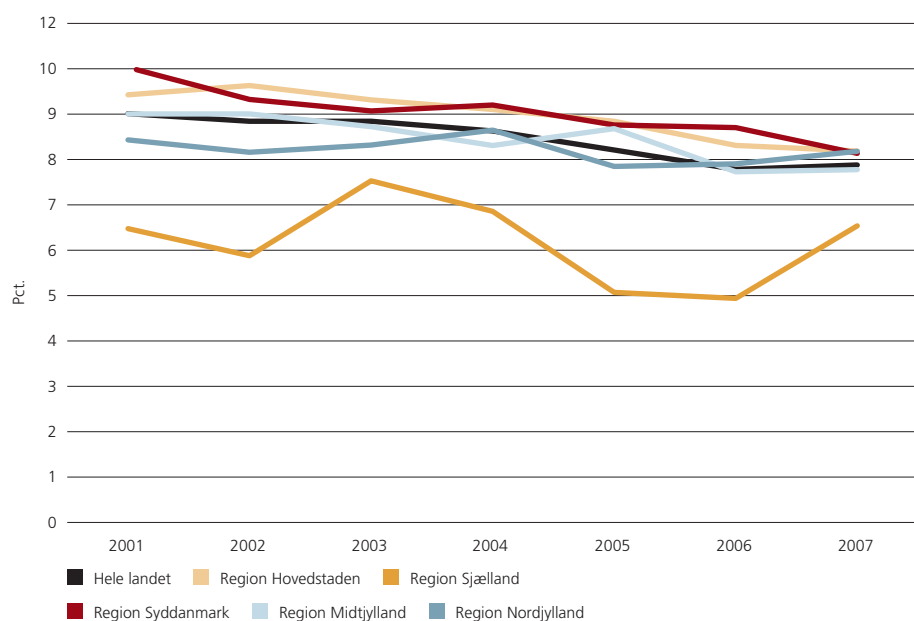
Anm: Andelen af nye virksomheder, der stadig lever efter et givent antal år. Fx overlever 60 pct. af virksomhederne (i hele landet) fra 2003 deres første 3 leveår, dvs. frem til 2006. Manglende tal for overlevelse i hhv. 3 og 4 år skyldes, at virksomhederne endnu er for unge.

Kilde: Danmarks Statistik.

Eksport i nye virksomheder

Nye virksomheders internationale orientering og evne til at konkurrere på de globale markeder kan være vigtige faktorer, når der skal skabes grundlag for at opnå solide vækstforløb. Analyser peger på, at virksomheder med eksport i etableringsåret oftere opnår højere vækst og i højere grad overlever de første fem år.²² Siden 2003 er andelen af nye virksomheder med eksport i etableringsåret reduceret i alle regioner, jf. figur 5.3, bortset fra Region Sjælland, der har oplevet nogle relativt store udsving i perioden, og i 2007 er på niveau med 2001. Region Sjælland er dog fortsat noget under de øvrige regioner.

Figur 5.3. Andel nye virksomheder med eksport i etableringsåret, 2001-2007

Anm: Andelen af nye virksomheder med eksport i etableringsåret ud af det samlede antal nye virksomheder. Virksomheder inden for bygge og anlæg er ikke medtaget, da de sjældent har eksport, og etableringen af disse virksomheder er konjunkturfølsom. Kilde: Danmarks Statistik.

Nye vækstvirksomheder

En gruppe af de nye virksomheder er kendetegnet ved særlig høj vækst. Nye vækstvirksomheder bidrager med næsten 10 gange så mange job gennem deres første leveår som andre nye virksomheder.²³ De er desuden kendetegnet ved en højere produktivitet.²⁴

I internationale sammenligninger ligger Danmark kun i midterfeltet målt på andel nye vækstvirksomheder, jf. Konkurrenceedvneredegørelse 2010.²⁵

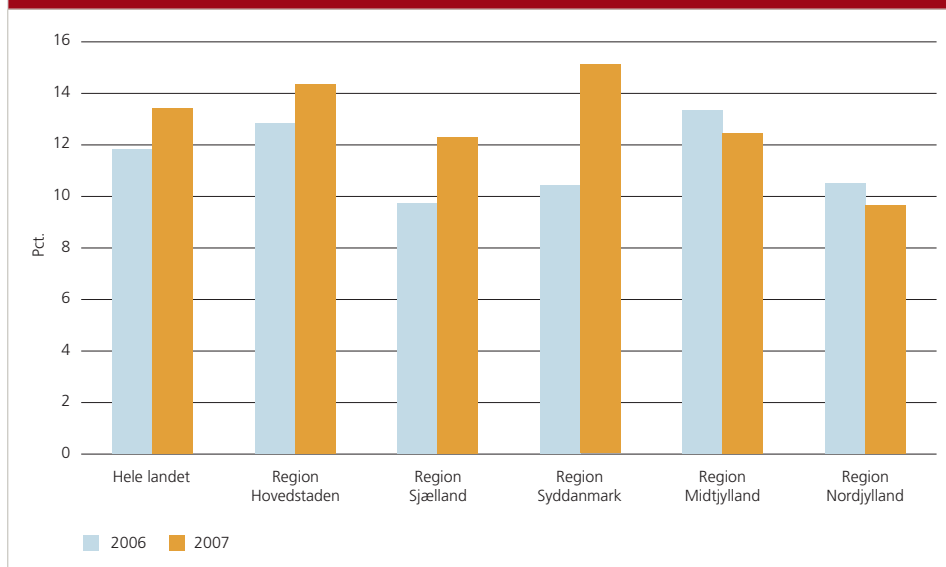
Andelen af vækstvirksomheder har været stigende i Danmark som helhed fra 2006-2007. Andelen af nye vækstvirksomheder er størst i Region Syddanmark, tæt fulgt af Region Hovedstaden, jf. figur 5.4. I begge disse regioner – og i Region Sjælland – er andelen af nye vækstvirksomheder vokset fra 2006 til 2007.

²³ Erhvervs- og Byggestyrelsen: Iværksætterindeks 2009.

²⁴ Økonomi- og Erhvervsministeriet: Vækstredgørelse 2005.

²⁵ I de internationale sammenligninger er nye vækstvirksomheder defineret som nye virksomheder, der inden for deres første to leveår opnår 10 eller flere ansatte og i de efterfølgende tre år har en gennemsnitlig årlig vækst på mindst 20 pct. i antal ansatte.

Figur 5.4. Andel nye vækstvirksomheder, 2006-2007

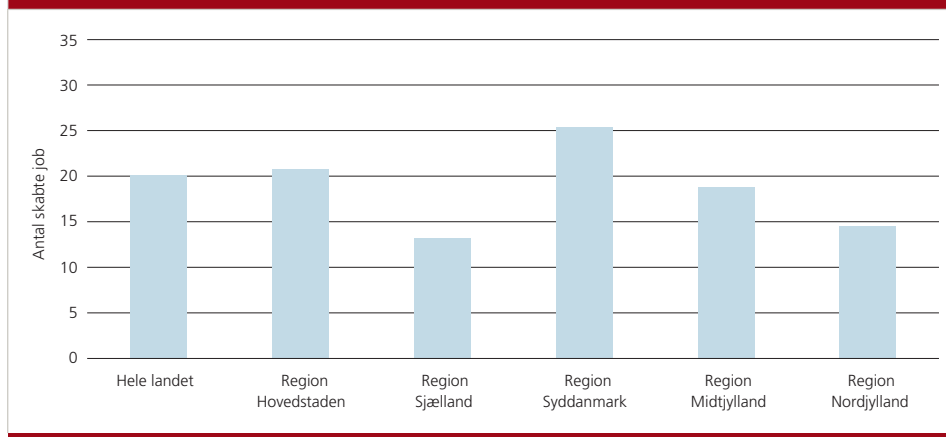

Anm.: Den danske opgørelse over nye vækstvirksomheder dækker virksomheder, der inden for deres første to leveår opnår 5 eller flere ansatte og i de efterfølgende tre år får en gennemsnitlig årlig vækst på mindst 20 pct. i antallet af ansatte. Antallet af nye vækstvirksomheder er sat i forhold til alle nye virksomheder med 5 eller flere ansatte.

Kilde: Danmarks Statistik.

Som nævnt skaber de nye vækstvirksomheder mange job. I Region Syddanmark skabte hver ny vækstvirksomhed i gennemsnit 25 job i perioden 2005-07, jf. figur 5.5. I Region Hovedstaden var den gennemsnitlige jobskabelse over 20 job, mens de nye vækstvirksomheder i de tre øvrige regioner skabte lidt færre job.

Figur 5.5. Antal skabte job pr. vækstvirksomhed, 2007

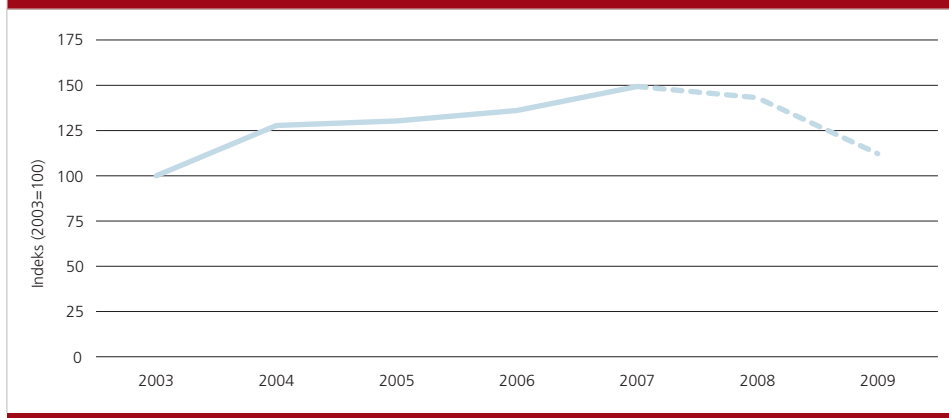

Anm.: Nye vækstvirksomheder er virksomheder inden for markedsmæssige erhverv, der inden for deres første to leveår opnår 5 eller flere ansatte og i de efterfølgende tre år får en gennemsnitlig årlig vækst på mindst 20 pct. i antallet af ansatte. Skabte job er i perioden 2005-2007.

Kilde: Danmarks Statistik.

Antallet af nye danske vækstvirksomheder steg med knap 50 pct. fra 2003 til 2007. En national fremskrivning af antallet af nye vækstvirksomheder på grundlag af ATP-beskæftigelsestal tyder på, at der kan ventes et fald i 2008 og 2009, jf. figur 5.6. Sandsynligvis er antallet af vækstvirksomheder reduceret i alle fem regioner. Faldet er en konsekvens af de generelt svagere konjunkturer i kølvandet på den internationale økonomiske krise.

Figur 5.6 Nye vækstvirksomheder i hele landet (+5 ansatte), 2003-2009

Kilde: Konkurrenceanalyse 2010.

Rammevilkår for iværksættere

De regionale rammevilkår har betydning for Danmarks samlede præstationer på iværksætterområdet. Internationale data peger på, at der typisk er større variation i iværksætterpræstationer mellem regioner i et land end på tværs af lande. Det indikerer, at de regionale rammevilkår spiller en stor rolle.²⁶ I boksen sidst i kapitlet er vist en række eksempler på regionale initiativer medfinansieret af EU's strukturfonde.

Gode rammevilkår er væsentlige for at sikre iværksættere de bedst mulige betingelser for vækst og jobskabelse. Vigtige rammevilkår omfatter bl.a. adgang til finansiering og velkvalificeret arbejdskraft, konkurslovgivningens muligheder for at starte virksomhed på ny, administrative barrierer, iværksætternes kompetencer samt adgangen til professionel rådgivning, jf. figur 5.6.²⁷ Nogle rammevilkår påvirkes nationalt gennem fx lovgivning, men der er også en række vigtige rammevilkår, som kan forbedres via den regionale indsats. Det gælder bl.a. adgang til kvalificeret rådgivning og vejledning, uddannelse i iværksætteri, adgang til kapital og iværksætterkulturen.

Figur 5.7. Rammevilkår for iværksættere

²⁶ Erhvervs- og Byggestyrelsen: Iværksætterindeks 2006.

²⁷ Iværksætternes rammevilkår er yderligere belyst i Iværksætterindeks 2009 (Erhvervs- og Byggestyrelsen).

Rådgivning og vejledning

Væksthusene er et initiativ for at skabe et mere kvalificeret og sammenhængende rådgivningssystem, der giver iværksættere og mindre virksomheder nem adgang til de kompetencer, de har behov for. Der findes et væksthushus i hver region, som tilbyder nye og mindre virksomheder en kortlægning af deres vækstpotentiale. Væksthusene henviser til relevante private rådgivere og andre aktører, der kan hjælpe med at realisere potentialet.

Sammenlagt gennemførte væksthushuse i 2009 2.463 vækstforløb for iværksættere og virksomheder, jf. tabel 5.2. Andelen af væksthuskunder, som er tilfredse eller meget tilfredse med ydelsen, svinger fra ca. 84 pct. i Væksthushuset Syddanmark og Væksthushuset Sjælland til godt 89 pct. i Væksthushuset Nordjylland, hvilket er over målet om mindst 80 pct. tilfredshed.

Tabel 5.2. Nøgletal om væksthushuse 2009

Væksthushus	Kunder i alt	Tilfreds eller meget tilfreds, pct.	Henvist til private rådgivere m.v., pct.	Samarbejdspartneres tilfredshed, pct.
Hovedstadsregionen	750	86	77	67
Midtjylland	544	86	81	82
Nordjylland	242	89	85	93
Sjælland	337	84	78	54
Syddanmark	590	84	81	73
I alt	2.463	86	80	74

Kilde: Erhvervs- og Byggestyrelsen.

Væksthusene har henvist næsten 80 pct. af væksthuskunderne til rådgivere. Særligt Væksthushuset Nordjylland har en høj henvisningsprocent, idet mere end 85 pct. af deres kunder er blevet henvist til rådgivning. Målet var, at 75 pct. af væksthuskunderne skulle henvises til rådgivere. Over 90 pct. af væksthuskunderne er tilfredse med de private rådgivere, som væksthushuse har henvist dem til.

Væksthusenes samarbejdspartnere – herunder de rådgivere, som væksthushuse henviser deres kunder til – har generelt været tilfredse med samarbejdet. Kun 5 pct. af dem er ”slet ikke” eller kun i ”ringe grad” tilfredse med samarbejdet. Målet er at mindst 80 pct. af væksthushusets samarbejdspartnere er tilfredse eller meget tilfredse med samarbejdet. Målopgørelsen baserer sig på summen af dem, der har svaret, at samarbejdet var tilfredsstillende i henholdsvis ”høj” og ”meget høj” grad. To væksthuse – Midt- og Nordjylland – har opfyldt dette mål. Tilfredsheden er højest i Nordjylland, hvor den er på over 90 pct.

Der gennemføres årligt en effektmåling af væksthushusenes resultater, jf. boks 5.1.

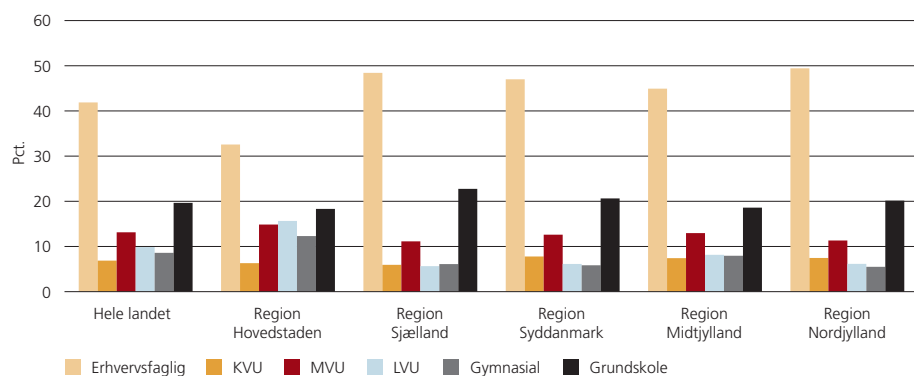
Boks 5.1. Effektmåling af væksthushuse

I opgørelsen af væksthushusenes resultater indgår et effektmålingssystem med mål for væksten i ansatte, omsætning og eksport blandt de virksomheder, der har været kunder i væksthushuse. Effektmålingen for 2009 er gennemført i en periode med en væsentlig svækkelse af konjunkturerne. Væksthushusenes kunder har dog klaret sig lidt bedre end den gennemsnitlige danske virksomhed med under 250 ansatte – både med hensyn til omsætning, eksport og beskæftigelse.

Iværksætterkompetencer

Formel erhvervskompetencegivende uddannelse øger iværksætternes muligheder for at overleve med deres virksomhed.²⁸ Andelen af iværksættere med en mellemlang eller lang videregående uddannelse er højest i Region Hovedstaden, mens der er relativt flere iværksættere med en erhvervsfaglig uddannelse i de øvrige regioner, jf. figur 5.8.

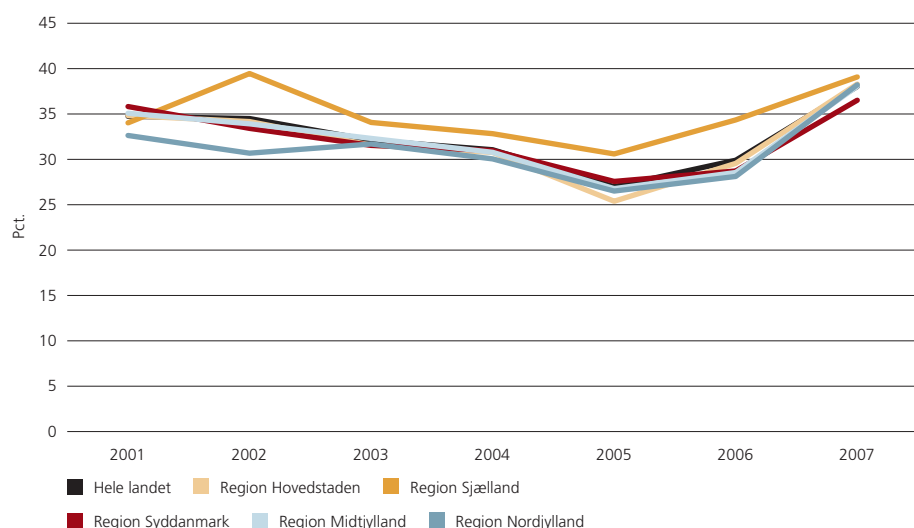
Figur 5.8. Iværksættere fordelt på uddannelsesniveau, 2007 (pct.)

Kilde: Danmarks Statistik.

Iværksætternes branchekendskab kan også have betydning for iværksætternes overlevelse og vækst. Der er ikke den store regionale variation i, hvorvidt iværksætterne har brancheerfaring inden for den branche, de starter virksomhed i, jf. figur 5.9. Dog synes iværksætterne i Region Sjælland i lidt højere grad at starte inden for en branche, de kender til i forvejen.

Figur 5.9. Andel iværksættere med brancheerfaring, 2001-2007

Anm.: Populationen i tabellen er alle iværksættere bag enkeltmandsvirksomheder i perioden 2001-2007.

Kilde: Danmarks Statistik.

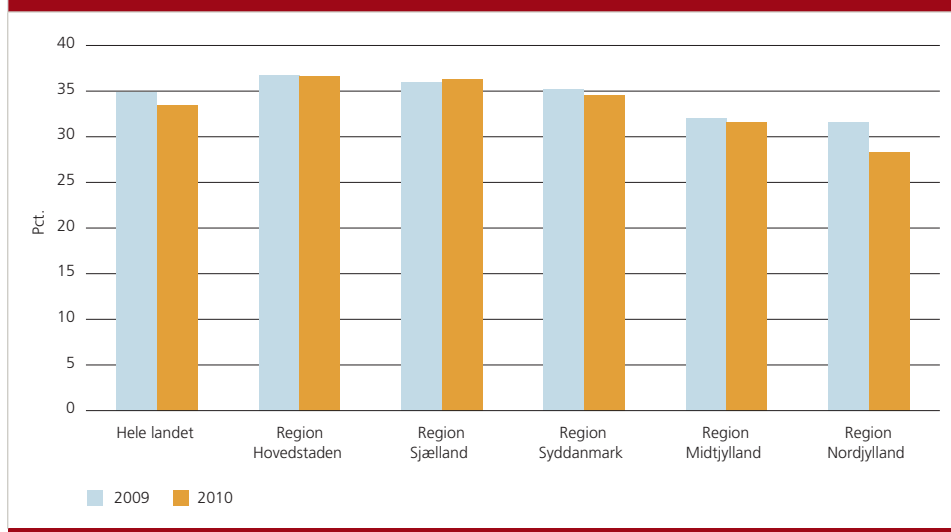
²⁸ Erhvervs- og Byggestyrelsen: Vækst og dynamik i nye virksomheder, 2005.

Iværksætterkultur

Et lands iværksætterkultur er et udtryk for den almindelige opfattelse i samfundet af vilkårene for iværksætteri og det enkelte individs lyst til at blive iværksætter. Erhvervs- og Byggestyrelsen har fået foretaget en undersøgelse, som bygger på European Entrepreneurship Surveys spørgsmål, for at få belyst nogle dimensioner af den regionale iværksætterkultur.

Borgere i alderen 16-64 år er blevet spurgt, om de ville foretrække at være ansat/lønmodtager eller selvstændig/iværksætter. Ca. hver tredje har svaret, at de ville foretrække at være selvstændig, jf. figur 5.10. Lysten til at blive iværksætter er lidt højere i Hovedstaden og Sjælland end i de øvrige regioner. Der er ikke de store variationer fra 2009 til 2010.

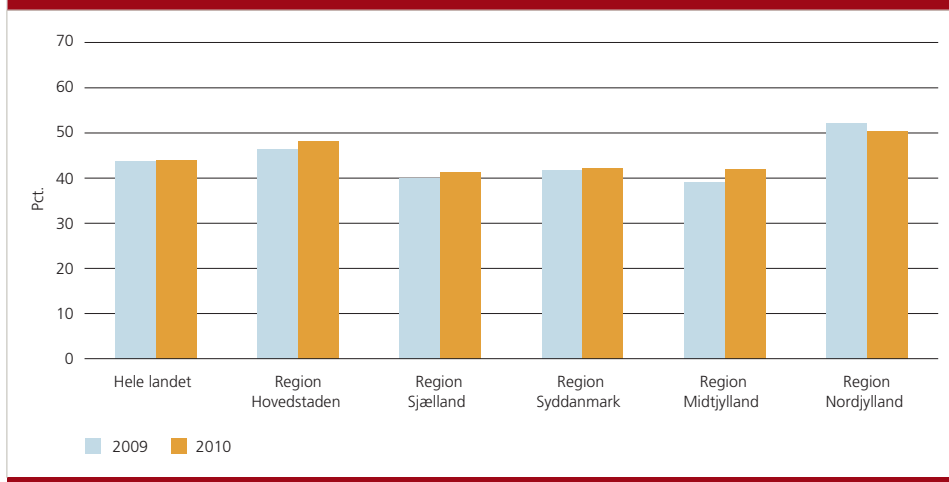
Figur 5.10. Andel der ville foretrække at være selvstændig/iværksætter, 2009 og 2010

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse foretaget af TNS Gallup for Erhvervs- og Byggestyrelsen, 2009 og 2010.

Surveyet har også målt vækstambitionerne blandt de personer, der vil foretrække at være iværksætter. Det er langt fra alle (knap 45 pct.), der ønsker at se virksomheden vokse og få stor omsætning og flere ansatte; en stor del ville foretrække at arbejde for sig selv i egen virksomhed, jf. figur 5.11. De begrænsede vækstambitioner giver en udfordring i forhold til at få flere virksomheder til at udvikle sig til vækstvirksomheder. Vækstambitionerne er størst i Region Nordjylland og i Region Hovedstaden ifølge surveyet. Heller ikke hvad angår vækstambitioner er der de store variationer fra 2009 til 2010.

Figur 5.11. Andel, der ville foretrække at se virksomheden vokse og få større omsætning og flere ansatte, 2009 og 2010

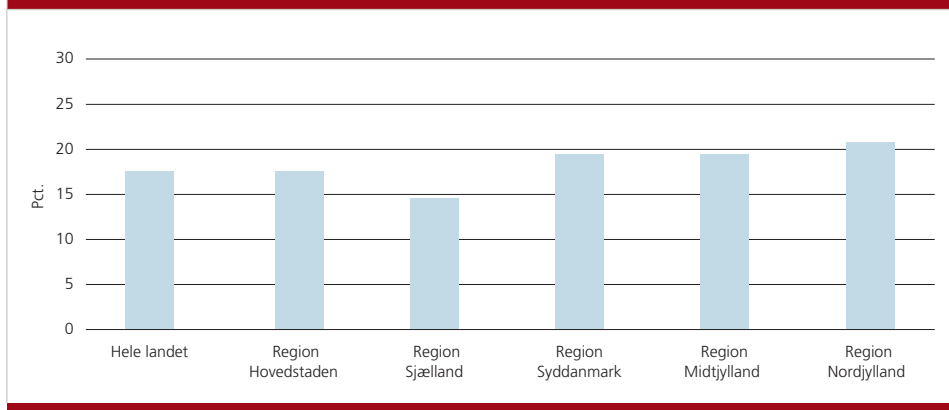
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse foretaget af TNS Gallup for Erhvervs- og Byggestyrelsen, 2009 og 2010.

Uddannelse i iværksætteri

Uddannelse i iværksætteri er et vigtigt rammevilkår for at skabe nye vækstvirksomheder. Uddannelse i iværksætteri skal bl.a. sikre, at iværksættertalenterne får de rette redskaber til at realisere og videreudvikle deres talenter, således at de fx kan skabe nye vækstvirksomheder.²⁹ Iværksætteruddannelse skal samtidig sikre, at alle de aktører, som iværksættere kommer i kontakt med på deres vej, besidder den rette viden om iværksætteres behov og udfordringer. Iværksætteruddannelse kan også påvirke iværksætterkulturen, så flere får lyst til at starte egen virksomhed.

Andelen, der har deltaget i kurser eller aktiviteter om iværksætteri eller det at starte egen virksomhed, er knap 20 pct. på landsplan. Der er færre i Region Sjælland og lidt flere i regionerne Midtjylland, Syddanmark og Nordjylland jf. figur 5.12.

Figur 5.12. Andel personer (16-64 år) som i skolen eller på efterfølgende uddannelse har deltaget i kursus eller aktivitet om iværksætteri eller det at starte egen virksomhed, 2010

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse foretaget af TNS Gallup for Erhvervs- og Byggestyrelsen, 2010

29 Erhvervs- og Byggestyrelsen: Iværksætterindeks 2007

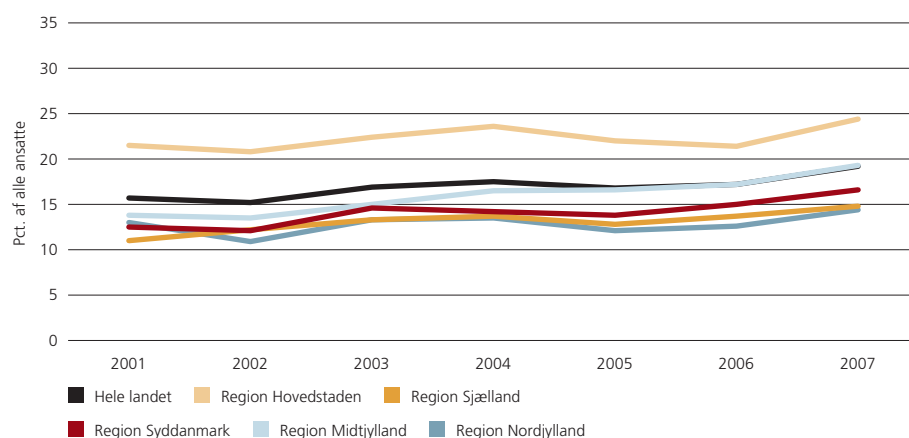
Boks 5.2. Det Entreprenørielle Universitet

Som opfølgning på Danmarks Vækstråds publikation om flere vækstvirksomheder bliver der i perioden 2011-2012 etableret et projekt til etablering af "Det Entreprenørielle Universitet" i tilknytning til en videregående uddannelsesinstitution. Initiativet forventes at have en samlet finansiering på et tocifret millionbeløb, hvoraf Erhvervs- og Byggestyrelsen støtter med en finansiering på op til 5 mio. kr. under forudsætning af, at et regionalt vækstforum også indstiller uddannelsesinstitutionens ansøgning til støtte med en væsentlig medfinansiering af struktur-fondsmidler og evt. regionale udviklingsmidler. Det Entreprenørielle Universitet bygger på tanken om, at en udbredelse af entreprenørskabskompetencer på universiteterne består af en bred vifte af satsninger på det enkelte universitet, som alle har til formål at fremme entreprenørskab. Skal entreprenørskab således være en naturlig del af universitets virke, skal der igangsættes aktiviteter på mange områder, både fokuseret på at skabe interesse og kompetence hos de studerende, samt bidrage til mere undervisnings- og forskningsorienterede initiativer. Fælles for alle aktiviteter er i sidste ende at de skal søge at fremme de studerendes evner og lyst til at skabe værdi gennem nye virksomheder eller innovation i eksisterende organisationer.

Adgang til højt kvalificeret arbejdskraft

Et mål for kompetenceniveauet blandt de ansatte i nye virksomheder er andelen af ansatte med en videregående uddannelse. Over en årrække er der kommet flere højtuddannede i nye virksomheder. I 2001 var det under 16 pct. af de ansatte i nye virksomheder, der havde en videregående uddannelse, mens andelen er vokset til omkring 19 pct. i 2007, jf. figur 5.13. Særligt i Region Midtjylland er andelen af ansatte med en videregående uddannelse steget betydeligt.

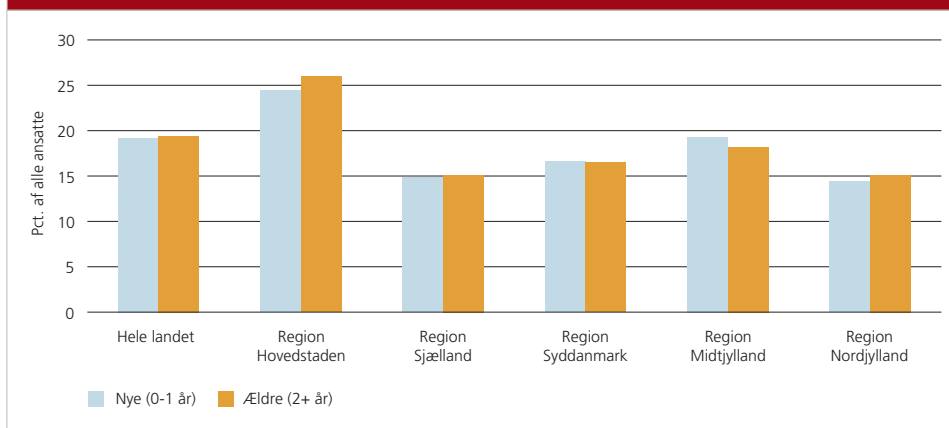
Figur 5.13. Ansatte med videregående uddannelse i nye virksomheder (0-1 år), 2001-2007

Kilde: Danmarks Statistik.

De nye virksomheders uddannelsesniveau varierer ikke meget i forhold til de ældre virksomheder, jf. figur 5.14. I Region Hovedstaden er uddannelsesniveauet en anelse højere i de ældre virksomheder, mens de nye virksomheder i Region Midtjylland har et lidt højere uddannelsesniveau end de ældre virksomheder.

Figur 5.14. Andel ansatte med videregående uddannelse i nye virksomheder (0-1 år) og ældre virksomheder (2+ år), 2007

Kilde: Danmarks Statistik.

Finansiering

Iværksætteres adgang til finansiering har stor betydning for muligheden for opstart, ekspansion og ny forretningsudvikling. Forskellige virksomheder har forskellige kapitalbehov, men hovedparten af iværksætterne har primært behov for lånekapital.

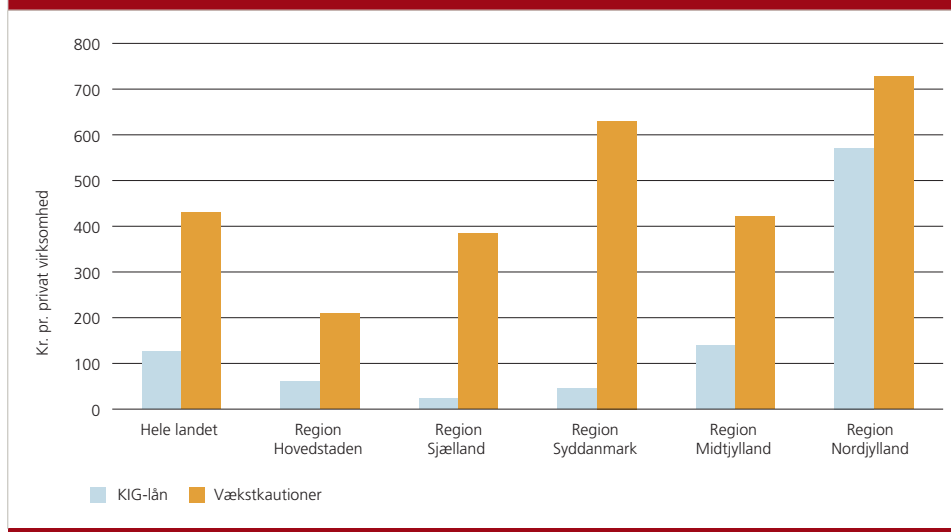
Der foreligger ikke solide data om adgang til finansiering for iværksættere på regionalt niveau. En særkørsel på statistik fra Realkreditrådet viser dog, at udlån til udkantskommunerne følger det generelle mønster i dansk økonomi.

Den statslige fond Vækstfonden har til formål at sikre innovation og fornyelse i dansk erhvervsliv ved at tilvejebringe finansiering til perspektivrige projekter i små og mellemstore virksomheder. Vækstfonden administrerer blandt andet lånegarantiprodukterne Vækstkaution og Kom-i-gang-lån.

De to ordninger dækker hele Danmark, men hidtil er 77 pct. af alle Kom-i-gang-lån udstedt vest for Storebælt. Det samme gør sig gældende for Vækstkautionsordningen, hvor 70 pct. af alle vækstkautioner er givet vest for Storebælt.

Sættes de kautionerede beløb under de to ordninger i forhold til det samlede antal virksomheder i hver region, er det særligt virksomhederne i Region Nordjylland, der har fået en forholdsvis stor andel af midlerne, jf. figur 5.15.

Figur 5.15. Vækstkautioner og Kom-i-gang-lån pr. privat virksomhed, gnsn. 2007-2009

Anm.: Kautionserede beløb af Vækstfonden sat i forhold til det samlede antal private virksomheder i regionen (og altså ikke kun modtagere af KIG-lån og vækstkautioner).

Kilde: Vækstfonden, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Det forventes, at 60-80 pct. af vækstkautionerne også fremover vil blive givet vest for Storebælt. Det skal bl.a. ses i lyset af, at regeringens Erhvervspakke for små og mellemstore virksomheder har udvidet muligheden for at få vækstkaution til aktiver, der kan realkreditbelånes og til de primære erhverv.

Boks 5.3. Eksempler på strukturfondsprojekter for iværksætteri

ViP-programmet i Region Nordjylland omfatter systematisk screening af alle iværksættere og tilbyder vækstparate nordjyske virksomheder en særlig pakke af rådgivningstilbud. Screeningen sker via Nordjysk Iværksætter Netværk på erhvervskontorerne. De virksomheder, der lever op til ViP-programmets målsætning om mindst 5 ansatte og 5 millioner kr. i omsætning inden for 5 år, tildeles op til 100 timers rådgivning, mentorsparring, kurser, certifikater mv.

Growthbooster er et 2-årig udviklingsprogram for 20 af Region Syddanmarks mest lovende vækstiværksættere. Igennem programmet tilføres deltageren teoretisk viden om vækstiværksættersens udfordringer på forskellige stadier af vækstkurven. Herudover får deltageren mentorhjælp til konkrete spørgsmål og i samarbejde med studerende fra regionens videregående uddannelsesinstitutioner udarbejdes en vækstplan for deltageren.

Klar til ejerskifte – udvikling af ejerskiftemodeller for SMV i Region Sjælland skaber nye modeller for ejerskifte, der kan gøre det lettere for de mange små og mellemstore virksomheder i regionen at skifte ejere i løbet af de næste år og supplere den nationale indsats under overskriften "Ejerskifte Danmark". Projektet kommer også ind på økonomisk klargøring og personlig afklaring i forhold til at afhænde sin virksomhed. Derudover bliver der givet gode råd til at identificere potentielle købere og gøre købere klar til at overtage en virksomhed.

AcceleRace i Region Hovedstaden er et 4 måneders intensivt udviklingsforløb, der giver viden om markedet og de værktøjer, der skal til, for at virksomheden vokser internationalt. AcceleRace giver adgang til internationale eksperter og praktikere inden for virksomhedsudvikling via månedlige camps med fokus på kundebehov, kundefordele, positionering, strategi og salg. Virksomheden får hands-on hjælp fra et erfarent team, som hjælper med at få teori og værktøjer omsat til praksis i virksomheden og får mulighed for at afprøve forretningsidéen på et springboard hos Connect Denmark, og løbende introduktion for mulige investorer og partnere. Resultatet af AcceleRace er en konkret, realistisk markedsstrategi, der er klar til at blive sat i værk.

Med **STARTmidt** kan ambitiøse vækstiværksættere få sparring, viden og penge til ekstern rådgivning. Formålet er at give virksomheder med potentiale en god start. Iværksættere med vækstambitioner kan støde på svære forhindringer, når de vil etablere sig. Men med Region Midtjyllands STARTmidt-projekt hjælper erfarne konsulenter de nystartede virksomheder med at styre uden om nogle af de barrierer, der dukker op.

Entreprenørskab på kryds og tværs skal gøre undervisere fra University College i Region Syddanmark bedre til at fremme kreativitet, innovation og entreprenørskab. 180 undervisere fra professionsuddannelserne i Region Syddanmark er gået i luften som testpiloter for nye innovative og entreprenante undervisningsformer på professionskolerne. Projektets formål er at styrke kreativitet, innovation og entreprenørskab i undervisningen på de respektive uddannelsesinstitutioner.

APPENDIKS 1 – METODE

Konkurrenceevneredegørelse 2010 viser, at Danmark har en stor vækstudfordring.³⁰ Den økonomiske vækst i Danmark har i det seneste årti været blandt de laveste i OECD-landene, og de rigeste lande er rykket fra Danmark.

Der er således en række områder, hvor Danmark står over for betydelige udfordringer, hvis væksten skal styrkes. Det gælder bl.a. den svage produktivitetsvækst, et indsnævret uddannelsesforspring, for få nye vækstvirksomheder og for få innovative virksomheder. En målrettet lokal og regional indsats vil kunne medvirke til at styrke væksten i hele landet.

De regionale rammevilkår er forhold, som de regionalpolitiske aktører direkte eller indirekte kan påvirke med deres erhvervs-, uddannelses- og beskæftigelsespolitik, fx samspillet mellem uddannelses-/videninstitutioner og erhvervslivet i regionen eller rådgivningsindsatsen til iværksættere. Rammevilkårene forbedres gennem konkrete initiativer, heriblandt strukturfondsfinansierede projekter.

Sammenligningsgrundlag

Redegørelsen belyser de danske regioners præstationer og rammevilkår på fem områder, der beskrives i hvert sit kapitel. Temaerne er følgende:

1. Velstand, produktivitet og arbejdsudbud
2. Arbejdsmarked
3. Uddannelse
4. Innovation, forskning og udvikling
5. Iværksættere

Det er langt fra alt, der kan måles i dag. På nogle områder findes der ikke statistiske indikatorer. På andre områder kan der alene gives et pejlemærke for målopfyldelsen baseret på en eller flere upræcise indikatorer.

I den regionale konkurrenceevneredegørelse 2010 indgår en række indikatorer, der ikke tidligere har indgået. Årsagerne hertil er flere: Nye indikatorer er blevet udviklet, som bedre belyser konkurrenceevnen. Andre indikatorer foreligger der ikke opdaterede data for. Fx kan en indikator være udgået fordi de undersøgelser, der ligger til grund for den, ikke længere gennemføres. I disse tilfælde er det forsøgt at inkludere alternative indikatorer i stedet.

Målesystemet

I kapitel 1-5 præsenteres en række indikatorer, som måler og sammenligner den socio-økonomiske udvikling i de danske regioner med særlig fokus på deres præstationer og rammevilkår inden for uddannelse, iværksætteri samt forskning, udvikling og innovation.

Målemetoden for hovedparten af de regionale indikatorer lægger sig tæt op ad de nationale og internationale indikatorer i Konkurrenceevneredegørelsen. Der fokuseres på forhold, hvor de regionale og lokale aktører kan gøre en forskel – konkurslovgivning, konkurrencelovgivning, uddannelsesstøtte mv., som er ens fra region til region, indgår således ikke.

³⁰ Konkurrenceevneredegørelserne og de bagvedliggende data kan findes på www.konkurrenceevne.dk

Sådan udvælges data

Relevans, målbarhed og bred anerkendelse er bærende principper for valg af indikatorer. Indikatorerne er desuden udvalgt, så de så vidt muligt giver et udtømmende billede af hvert af områderne. Det er en generel udfordring, at det regionale datagrundlag er mindre detaljeret og mindre aktuelt end det nationale datagrundlag. Det betyder bl.a., at der på nuværende tidspunkt kun er relativt få regionale data, som er så nye, at de afspejler den forværring af den socioøkonomiske situation, der er indtruffet i forlængelse af den nationale og internationale økonomiske afmatning.

Størstedelen af indikatorerne er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik, men der er også indhentet oplysninger fra virksomhederne (bl.a. om deres innovationer og innovationssamarbejde) og fra borgerne (bl.a. om deres iværksætterlyst). Spørgeskemadata skal generelt tolkes mere forsigtigt end registerdata. Kilder til de enkelte indikatorer fremgår af figurer og tabeller. Der er så vidt muligt set bort fra andre mere usikre interviewbaserede oplysninger.

Data stilles til rådighed

Hovedparten af data kan hentes på Erhvervs- og Byggestyrelsens regionale statistikbank REG.STAT. på regionalt.statistikbank.dk. Her er også supplerende indikatorer inden for visse områder.

Sammenvejning

Den umiddelbart mest tilgængelige afrapportering af hele målesystemet ville bestå i ét samlet tal for regionernes konkurrenceevne, så de kan benchmarkes mod hinanden. Det vurderes imidlertid ikke at være hensigtsmæssigt. Årsagen hertil er, at der ikke findes en faglig korrekt og dermed bredt accepteret metode til sammenvejning af de mange indikatorer til ét tal.

Erhvervs- og Byggestyrelsen

Vejlsøvej 29

8600 Silkeborg

Tlf: 35 46 60 00

ebst@ebst.dk

www.regionalt.dk